

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ВИЩА ШКОЛА
ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ
КАФЕДРА «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ»

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до виконання практичних робіт з нормативної навчальної дисципліни циклу
професійної підготовки

ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВЧЕНЬ
для студентів денної форми навчання

Галузь знань: **0305 Економіка та підприємництво**
Напрямок підготовки: **6.030501 Економічна теорія – ЕТ**

Донецьк, 2009

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ВИЩА ШКОЛА
ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ**

**ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ
КАФЕДРА «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ»**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до виконання практичних робіт з нормативної навчальної дисципліни циклу
професійної підготовки

ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВЧЕНЬ

для студентів денної форми навчання

Галузь знань: *0305 Економіка та підприємництво*

Напрямок підготовки: 6.030501 Економічна теорія – ЕТ

Розглянуто
на засіданні кафедри
«Економічна теорія»

Протокол № ____ від «__» «_____» 20__ р.

Затверджено на засіданні
Навчально-видавничої
Ради ДонНТУ

Протокол № ____ від «__» «_____» 20__ р.

Донецьк, 20__

Методичні рекомендації до виконання практичних робіт з нормативної навчальної дисципліни циклу професійної підготовки «Історія економічних вчень» для студентів денної форми навчання галузі знань 0305 Економіка та підприємництво напряму підготовки: 6.030501 Економічна теорія – ЕТ.

Укл. Т.І. Рудченко

- Донецьк: ДоНТУ, 2009. - 111 с.

У методичних рекомендаціях викладено загальні положення та тематичний зміст практичних занять з нормативної навчальної дисципліни циклу професійної підготовки «Історія економічних вчень». Методичні рекомендації містять завдання щодо виконання практичних робіт з навчальної дисципліни «Історія економічних вчень»

Укладач:

Т.І.Рудченко, к.е.н., доцент

Відповідальний за випуск

В.В. Дементьєв, д.е.н., професор

Зміст

	Тематичний зміст практичних робіт	
	Вступ	
	Загальні положення	
	Тематичний зміст	
	Предмет і завдання дисципліни «Історія економічних вчень»	
	a. Економічна думка Стародавнього світу і Середньовіччя	
	b. Класична школа політичної економії	
	c. Еволюція класичної політичної економії в першій половині XIX століття. Завершення класичної традиції	
	d. Критичний напрям політичної економії	
	e. Виникнення і розвиток марксистської теорії	
	f. Виникнення альтернативної школи політичної економії. Німецька національна політекономія	
	g. Маржиналізм. Становлення неокласичної традиції в економічній теорії.	
	h. Загальна характеристика розвитку економічної теорії у XX столітті.	
	i. Кейнсїанство та його особливості в різних країнах.	
	j. Еволюція неокласичних ідей. Неолібералізм.	
	k. Інституціоналізм	
	l. Література	

ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	Теми і зміст практичних занять модулю 1	Оцінка навчальної діяльності (бали)	Обсяг практичних занять (ак. год.)
1. 2.	Предмет і завдання дисципліни «Історія економічних вчень». Економічна думка Стародавнього світу і Середньовіччя	2,75	2
3.	Класична школа політичної економії	2,75	2
4.	Еволюція класичної політичної економії в першій половині XIX століття. Завершення класичної традиції.	2,75	2
5.	Критичний напрям політичної економії	2,75	2
	Всього практичних занять модулю 1	11	8

№ п/п	Теми і зміст практичних занять модулю 2	Оцінка навчальної діяльності (бали)	Обсяг практичних занять (ак. год.)
6. 7.	Виникнення і розвиток марксистської теорії. Виникнення альтернативної школи політичної економії. Німецька національна політекономія	2,75	2
8.	Маржиналізм. Становлення неокласичної традиції в економічній теорії.	2,75	2
9. 10.	Загальна характеристика розвитку економічної теорії у XX столітті. Кейнсіанство та його особливості в різних країнах.	2,75	2
11. 12.	Еволюція неокласичних ідей. Неолібералізм. Інституціоналізм	2,75	2
	Всього практичних занять модулю 2	11	8

Теми і зміст розділів модулів, які виносяться на самостійне опрацювання студентами

№ п/п	Теми і зміст розділів модулю 1, які виносяться на самостійне опрацювання студентами	Обсяг СРС при самостійному опрацюванні розділів

		дисципліни (ак. год.)
2.3.	Економічна думка Середньовіччя	4
3.3.	Виникнення класичної політичної економії у Франції	4
4.1.	Економічна теорія в США економії в першій половині XIX століття.	4
5.3.	Економічні погляди К. Родбертуса. Економічна програма Ф. Лассаля	4
5.3.	Економічні вчення західноєвропейських соціалістів-утопістів	4
Всього СРС при самостійному опрацюванні розділів модулю 1		20

№ п/п	Теми і зміст розділів модулю 2, які виносяться на самостійне опрацювання студентами	Обсяг СРС при самостійному опрацюванні розділів дисципліни (ак. год.)
6.3.	Розвиток В.І. Леніним марксистського економічного вчення	4
7.3.	Нова історична школа та «соціальний напрям»	4
8.5.	Шведська (стокгольмська) школа.	4
8.6.	Математична школа в політичній економії	4
9.3.	Економічні концепції соціал-демократії	4
10.5 10.6	Посткейнсіанство Кейнсіанська теорія та економічна політика	4
Всього СРС при самостійному опрацюванні розділів модулю 2		20

Вступ

Методичні рекомендації до виконання практичних робіт розроблені на підставі навчального плану і робочої програми дисципліни циклу професійної підготовки «Історія економічних вчень» для студентів денної форми навчання галузі знань 0305 Економіка та підприємництво напряму підготовки: 6.030501 Економічна теорія та робочої програми даної дисципліни.

Нові реалії розвитку економічної освіти, що пов'язані з трансформацією та демократизацією суспільного життя, загострюють потребу в поглибленому вивченні та творчому осмисленні світової культурно-історичної спадщини з метою подолання застарілих стереотипів та уявлень про еволюцію наукового знання. Особливу роль у вирішенні цих завдань відіграє історія економічних учень як важлива складова фундаментальної фахової освіти економістів, безцінне джерело знань та досвіду, нагромаджених людством на шляху суспільного прогресу.

Історія економічних учень розкриває передумови та закономірності еволюції світової економічної науки, систематизує та аналізує економічні знання, знайомить із науковою спадщиною видатних учених-економістів, сприяє усвідомленню внеску основних шкіл та напрямів економічної думки до загальнолюдської інтелектуальної скарбниці. Історія економічної думки вивчає економічні погляди, які виникли ще в глибокій давнині і пройшли складний шлях від поверхового тлумачення економічних явищ до формування економічних теорій і вчень.

Критичне засвоєння досягнень попередників та поглиблене розуміння минулого економічної науки, джерел та закономірностей її зародження і розвитку сприяє більш досконалому усвідомленню сучасних проблем економічної теорії, новітніх тенденцій еволюції провідних шкіл та напрямків економічної думки. Особливістю історії економічних учень як історії економічної науки у її поступальному розвитку є звернення до актуальних, злободенних проблем сучасності та найважливіших тенденцій майбутнього.

Історія економічних учень відображає не лише розвиток теоретичного знання, але й еволюцію методів, способів та інструментів пізнання економічної дійсності. Відтак вона є також історією методології економічних досліджень. І не лише тому, що надає унікальну можливість проникнути у творчу лабораторію видатних мислителів минулого і сучасності, але також і тому, що кожна попередня економічна теорія в міру своєї фундаментальності та наукової значущості володіє відповідним потенціалом і функцією методу для наступних теорій.

Сучасне викладання економічних дисциплін потребує приділяти більше уваги практичним питанням. Тому засвоєння лекційного матеріалу доцільно доповнити практичними навичками. Добір матеріалу і спосіб його викладення забезпечують засвоєння того реального мінімуму знань, що визначає не тільки основи економічної культури майбутнього фахівця, а й забезпечує цілісне сприйняття складних і багатомірних процесів, що відбуваються у сучасній економіці.

Загальні положення.

Методичні рекомендації до виконання практичних робіт з дисципліни «Історія економічних вчень» розраховані на надбання теоретичних знань і набуття практичних навичок з питань функціонування ринкових відносин в умовах стрімкого і багатомірного розвитку економіки. Оволодіння знаннями з дисципліни «Історія економічних вчень» закладає основи системного наукового мислення, глибокого розуміння сутності процесів, що відбуваються в Україні, їх пов'язаності з процесами і проблемами світового економічного розвитку. При цьому у центрі уваги навчального процесу перебуває розвиток не стільки репродуктивних, скільки продуктивних здібностей студентів.

Метою методичних рекомендацій до виконання практичних робіт є допомога студентам при вивченні дисципліни «Історія економічних вчень» шляхом надання загальної уяви про структуру курсу та зміст конкретних тем, визначення основних теоретичних питань для обговорення на практичних заняттях, запропонування контрольних питань та тестових завдань, що сприяють засвоєнню теоретичного матеріалу курсу.

Під час практичних занять студенти детально аналізують розуміння проблем, які ставила і ставить економічна наука, враховуючи різноманітні чинники економічного розвитку, закріплюють теоретичні положення, набувають вмінь та навичок індивідуального виконання відповідно сформульованих завдань. У процесі практичних занять відбувається перевірка засвоєння здобутих знань шляхом застосування попередньо підготовленого методичного матеріалу у вигляді контрольних питань та тестів для виявлення ступеня опанування студентами необхідних теоретичних і практичних положень. Разом з тим, застосовуються такі форми аудиторної роботи як опитування, аналіз типових помилок, дискусії. Підготовка до таких занять потребує ґрунтовної теоретичної і практичної самостійної роботи.

На практичних заняттях студенти повинні вміти:

- застосовувати здобуті знання для аналізу основних етапів і напрямів розвитку економічних вчень;
- аналізувати та інтерпретувати причини змін в еволюції світової економічної науки;
- встановлювати взаємозв'язки між концепціями головних шкіл і напрямів економічної думки;
- аналізувати науковий внесок окремих вчень в економічну теорію;
- систематизувати здобуті економічні знання.

Завдання методичних матеріалів - засвоєння студентами основних етапів і напрямів розвитку економічних вчень, системазування й аналіз економічних знань, формування уявлень про закономірності і тенденції розвитку економічної думки

Для успішного вивчення курсу студенти повинні на підставі основної літератури засвоїти нормативну програму відповідної теми, доповнити

знання додатковою літературою. Після цього студенти мають дати відповіді на контрольні питання теми і наведені тестові завдання.

Тема 1. Предмет і завдання курсу

Предмет історії економічних вчень - дослідження виникнення і розвитку економічних ідей, течій, напрямків і формування економічної науки як системи знань.

Історія політичної економії - основний розділ історії економічних вчень.

Загальні методи наукового пізнання та специфічні методи історії економічних вчень. Методи формальної логіки. Методи діалектичної логіки. Історичний (хронологічний) і логічний підходи щодо аналізу економічних теорій. Мотиваційний (классовий) підхід. Територіальний (у певних країнах) підхід.

Періодизація курсу. Завдання курсу. Значення і роль історії економічних вчень для розуміння й розвитку сучасної економічної теорії

План практичного заняття

1. Предмет історії економічних вчень.
2. Загальні методи наукового пізнання та специфічні методи історії економічних вчень.
3. Періодизація курсу. Завдання курсу.
4. Значення і роль історії економічних вчень для розуміння й розвитку сучасної економічної теорії

Література до теми 1

1. Аникин А.В. Юность науки. Жизнь и идеи мыслителей-экономистов до Маркса. – М. 1985. С. 5-18, 26-33.
2. Баликоев В.З. Общая экономическая теория. Учебное пособие.- Новосибирск. 1996. С. 16-32.
3. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе. М.: ЛТД “ Дело”. 1994.С. 1-3.
4. Історія економічних учень: Підручник / За ред. Корнійчук Л. Я., Татаренко Н.О., Поручник А.М. та ін. - К.: КНЕУ. 1999. С. 3-13
5. Костюк В.Н. История экономических учений. Курс лекций. - М: 1998. С.7-10
6. Майбурд Е.М. Введение в историю экономической мысли. - М.: 1996. С. 17-36
7. Мешко І.М. Історія економічних вчень: основні течії західноєвропейської та американської економічної думки. - К.: Вища школа. 1994. С.3-7.
8. Негиши Т. История экономической теории. Учебник. Пер. с англ. /Под ред. Любимова Л.Л., Автомонова В.С. - М.: 1995. С.3-7
9. Шишкин А. Ф. Экономическая теория. Учебник. Т.1 -М.: 1996
10. Ядгаров Я.С. История экономических учений. Учебник.- М. 1997. С. 9-15.

Контрольні питання до теми 1

1. Що є предметом курсу історії економічних вчень? У чому полягає специфіка курсу?
2. Охарактеризуйте основні методи дослідження економічних процесів і явищ.
3. Розкрийте зміст діалектичного методу дослідження економічних процесів і явищ.
4. У чому має прояв значення й обмеженість формально-логічних методів дослідження?
5. Як співвідносяться історичний та логічний методи дослідження?
6. Які функції виконує історія економічних вчень як наука?
7. Чи є можливим існування практичної функції у теоретичній науці?
8. Яке значення має курс “Історія економічних вчень” у формуванні нового економічного мислення?
9. У чому полягають основні причини недостатньої ефективності теоретичних розробок радянської економічної науки?
10. Охарактеризуйте основні шляхи вдосконалення вітчизняної економічної науки.

ТЕСТИ ДО ТЕМИ 1

1. Предметом курсу “Історія економічних вчень” є:
  - а) історія розвитку суспільно-економічних формацій;
  - б) практика функціонування економіки в різних країнах;
  - в) виникнення, розвиток і зміст економічних теорій, їх використання в практиці господарювання;
  - г) економічна політика держав із різним суспільним ладом.

2. Якщо економічні узагальнення ґрунтуються на фактах, то такий метод аналізу є:
  - а) описовим;
  - б) гіпотетичним;
  - в) дедуктивним;
  - г) індуктивним.

3. Наукове припущення, яке висувається для пояснення якогось явища, що потребує перевірки на практиці й теоретичного обґрунтування для того, щоб стати достовірною теорією - це:
  - а) кореляція;
  - б) гіпотеза;
  - в) дедукція;
  - г) закон.

4. Процес фокусування тільки на найбільш важливих чинниках для

пояснення феномену або явища має назву:

- а) абстракція;
- б) контрольований експеримент;
- в) раціональний вибір;
- г) маржинальний аналіз.

5. Яке із тверджень не є істинним стосовно економічної моделі?

- а) Модель виходить із декількох реалістичних припущень.
- б) Модель будується на основі абстракції.
- в) На основі моделі можливо дати уявлення майбутнього.
- г) Модель корисна тільки тоді, коли її змінні параметри піддаються прямому вимірюванню

6. Часом у суспільстві зростає настороженість до економістів, їм приписуються усі складнощі та провали в економіці. Це пояснюється тим, що:

- а) їх теорії та аналіз надмірно ускладнені;
- б) вони керуються, в першу чергу, своїми професійними інтересами;
- в) вони не звертають уваги на політичні витрати своїх рекомендацій, що руйнує досягнутий раніше консенсус різних політичних сил;
- г) усі попередні відповіді вірні.

7. Які з наступних тверджень є вірними?

- а) Якщо практика свідчить про невірність висновку, що впливає з економічного аналізу, то обґрунтованість теоретичного підходу, який використований в ньому, також піддається сумніву.
- б) Для того, щоб теорія мала практичне застосування, вона повинна мати підтвердження в кожному конкретному випадку.
- в) Якщо економісти однаково трактують принципи економіки, то вони обов'язково одностайні також й у своїх політичних оцінках.

8. Яка з нижче перерахованих задач є основною для економічної системи?

- а) Визначити технічні умови виробництва,
- б) Ліквідувати інфляцію і безробіття.
- в) Встановити справедливий суспільний лад.
- г) Скоординувати дії окремих економічних суб*єктів.

Після вивчення теми студент повинен знати:

- Предмет історії економічних вчень
- Методи формальної логіки.
- Методи діалектичної логіки.
- Історичний (хронологічний) і логічний підходи щодо аналізу економічних теорій.
- Мотиваційний (классовий) підхід.

- Територіальний (у певних країнах) підхід
- Завдання курсу.

Після вивчення теми студент повинен уміти:

- Визначити загальні методи наукового пізнання та специфічні методи історії економічних вчень.
- Провести періодизацію історії економічних вчень
- Визначити роль історії економічних вчень для розуміння й розвитку сучасної економічної теорії

Тема 2. Економічна думка Стародавнього світу та середньовіччя. Меркантилізм.

Економічна думка Стародавнього Сходу. Економічна думка Стародавнього Єгипту. Закони царя Хаммурапі. Економічна думка Стародавньої Індії. “Артхашастра”. Економічна думка Стародавнього Китаю. Конфуціанство, легізм, даосизм, моїзм. Трактат “Туань-цзи”.

Економічна думка античного світу. Стародавня Греція - Ксенофонт, Платон. Арістотель. Стародавній Рим - Катон, Гракхи, Варрон, Колумелла.

Економічні погляди раннього християнства.. Августин Блаженний.

Економічна думка середньовіччя в Західній Європі. “Салічна правда”. “Капітулярій про вілли”. Економічні погляди каноністів. Фома Аквінський.

Економічна думка України доби середньовіччя. “Руська правда”. “Повість временних літ”, “Повчання дітям” Володимира Мономаха. Галицько-Волинський літопис. Полемічні рукописи 80-х рр. XVI ст.

Меркантилізм. Теорія грошового балансу раннього меркантилізму. В.Стаффорд (Англія). Г.Скаруффі (Італія). Теорія торгового балансу пізнього (мануфактурного) меркантилізму . Т.Мен (Англія). А.Монкретьєн (Франція). Ідеї меркантилізму в українській соціально-економічній думці кінця XVII - початку XVIII ст.

Економічна політика меркантилізму й сучасність.

План практичного заняття

1. Економічна думка Стародавнього Сходу.
2. Економічна думка античного світу.
3. Економічні погляди раннього християнства. Економічна думка середньовіччя в Західній Європі
4. Меркантилізм. Теорія грошового балансу і теорія торгового балансу

Література до теми 2

1. Агапова И.И. История экономической мысли. Курс лекций. - М.: 1998. С.5-24
2. Аникин А.В. Юность науки. Жизнь и идеи мыслителей-экономистов до Маркса. - М. 1985. С. 34- 49, 19-26
3. Аристотель. Никомахова етика. Політика // Соч. Т. 4. М.: Мысль. 1984. С. 53-293, 357 – 644.
4. Баликоев В.З. Общая экономическая теория. Учебное пособие. -Новосибирск. 1996. С. 45-47
5. Бартенев С.А. Экономические теории и школы (история и современность). - М.: БЕК. 1996. С. 3 – 5.
6. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе. - М.: 1994. С. 9-21

7. Історія економічних учень: Підручник. /За ред. Корнійчук Л.Я., Татаренко Н.О., Поручник А.М. та ін. - К.: КНЕУ. 1999. С. 14-54
8. История экономических учений: Учеб. пособие / Под ред. В. Автономова, О. Ананьина, Н. Макашевой.- М.: ИНФРА-М. 2004. С. 12 – 41.
9. Ксенофонт. Домострой // Воспоминания о Сократе. М.: Наука. 1993. С. 197-262.
10. Костюк В.Н. История экономических учений. Курс лекций. - М.:1998. С. 11-25
11. Майбурд Е.М. Введение в историю экономической мысли. - М.:1996. С. 45-47
12. Сурин А.И. История экономики и экономических учений. - М.: Финансы и статистика. 1998. С. 9-14.
13. Титова Н.Е. История экономических учений: Курс лекций.- М.:ВЛАДОС. 1997. С.5-27.
14. Шишкин А.Ф. Экономическая теория. Учебник Т.І.- М.: 1996. С. 32-36
15. Экономическая теория. Хрестоматия. /Под ред. Борисова Е.Ф. - М.: Высшая школа. 1995. С. 7-12

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ

1. Виправте помилки в наступному твердженні: “Найважливішим пам’ятником Стародавньої Греції є “Артхашастра”. Автором цього документу вважають царя Хаммурапі. Мета ”Артхашастри”- зміцнити феодальну державу, розвивати продуктивні сили, регулювати ціни на товари, дотримуватися пасивного балансу державного бюджету - “збільшувати витрати і знижувати прибуток”
2. Якими положеннями характеризувались погляди Конфуція?
3. Якими положеннями можна охарактеризувати даосизм?
4. Охарактеризуйте погляди представників легізма.
5. У чому особливості вчення Ксенофонта про розподіл праці?
6. Охарактеризуйте економічні основи моделі “ідеальної держави” Платона.
7. Розкрийте поняття «Економіка» і «Хрематистика», які запропонував розділяти Арістотель.
8. Як визначає Арістотель справедливий обмін і справедливу ціну?
9. Що є спільного і особливого у економічних поглядах представників Стародавнього Риму?
10. Якою є економічна позиція раннього християнства?
11. У чому проявилась подвійність поглядів Ф. Аквінського щодо справедливої ціни, грошей і лихварства?
12. У чому полягає різниця між ідеями монетарного і мануфактурного меркантилізму?
13. У чому особливості меркантилістської політики Ж. Кольбера?

ТЕСТИ ДО ТЕМИ 2

1. Які з перерахованих позицій найбільш точно характеризують економічну думку стародавнього світу?
  - а) у центрі економічної думки - проблеми керування державою;
  - б) розроблені основи натурального та елементи товарного господарства;
  - в) мислителі стародавнього світу виступають проти рабства;
  - г) надана послідовна характеристика категорій і законів товарного виробництва.

2. Промовники економічної думки доринкової економіки ідеалізували:
  - а) ринкові економічні відносини;
  - б) натурально-господарські відносини;
  - в) велику торгівлю;
  - г) лихварські операції.

3. Закони Хаммурапі передбачали:
  - а) негативне ставлення до приватної власності;
  - б) сприяння всебічному розвитку товарно-грошових відносин;
  - в) зміцнення економічної влади держави.

4. Мислителі стародавнього світу розглядали багатство:
  - а) у грошовій формі;
  - б) у натуральній формі;
  - в) як у грошовій, так і в натуральній;
  - г) зовсім не розглядали таку категорію.

5. “Артхашастра” – трактат, який був написаний у:
  - а) Вавілонії;
  - б) Китаї;
  - в) Греції;
  - г) Індії.

6. Які з трьох наведених тез відносяться відповідно до трьох течій Стародавнього Китаю: легізму, даосизму, деїзму (раннє конфуціанство)?
  - а) Існуючий порядок є незмінним; люди повинні жити згідно з природними законами; пропонується ідея “великого компромісу”.
  - б) Люди повинні жити відповідно до закону спонтанного розвитку Всесвіту, що веде до свободи й процвітання; прагнути до збереження натурального господарства, заперечення доцільності досягнень цивілізації.

- в) Керування державою повинно ґрунтуватись на засадах досконалого законодавства.
7. Який з напрямків економічної думки Стародавнього Китаю закликає правителів керувати на підставі етичних та моральних норм?
- а) конфуціанство;
  - б) легізм;
  - в) даосизм.
8. Автором трактату “Домострой” є:
- а) Конфуцій;
  - б) Платон;
  - в) Ксенофонт;
  - г) Арістотель;
  - д) Фома Аквінський.
  - є) Катон Старший.
9. Які з наступних тверджень є вірними?
- а) Арістотель був прихильником розвитку товарного виробництва і засуджував існування рабства;
  - б) Ксенофонт був супротивником демократії, а рабство визначав неприродним явищем.
  - в) Платон намагався навести модель ідеальної держави.
  - г) Ксенофонт поставив питання про подвійне використання блага.
10. Хто з мислителів Стародавнього світу вперше висловив принцип справедливого обміну й формування справедливої ціни?
- а) Конфуцій;
  - б) Платон;
  - в) Ксенофонт;
  - г) Арістотель;
  - д) Катон Старший.
  - є) Марк Варрон.
11. Які з наведених тверджень є вірними стосовно вчення Арістотеля?
- а) Уміння наживати статок (гроші) відносив до сфери економіки.
  - б) Вважав, що гроші - це результат угоди між людьми.
  - в) Співставлення товарів у обміні залежить від витрат праці
12. Що з приведенного відображає погляди Арістотеля щодо рабства?
- а) він вперше включив рабів до стану громадян держави;
  - б) рабство вважав природним і необхідним;
  - в) раби не можуть бути предметом власності і багатства;
  - г) походження рабства пов'язував із розподілом праці.
13. Що з переліченого Арістотель відносив до хрематистики?
- а) сукупність споживних вартостей;
  - б) мистецтво надбання грошей;
  - в) діяльність у господарчій сфері;
  - г) має межу у вигляді споживання.

14. Арістотель вважав, що в основі справедливої ціни лежить:
- а) витрати праці на виробництво товару;
  - б) потреби людей у тому, чого немає у кожного з учасників обміну;
  - в) належність продавця до певного соціального стану;
  - г) у часи Арістотеля таке питання взагалі не ставилося.
15. Хто з представників Стародавнього Риму запропонував проект аграрної реформи з метою обмежити великі землеволодіння та повернути зубожілих дрібних виробників до господарювання?
- а) Катон Старший;
  - б) Марк Варрон;
  - в) Тиберій і Гай Гракхи;
  - г) Луцій Колумелла.
16. Ібн-Хальдун був представником:
- а) буддизму;
  - б) християнства;
  - в) ісламу;
  - г) античної культури.
17. До концепції Ібн-Хальдуна належить:
- а) характеристика розвитку суспільства від примітивності до цивілізації;
  - б) прагнення до знищення соціального та майнового розшарування;
  - в) наведено звід законів – як перелік злочинів та покарань за них.
18. Що з наведеного відносять до економічної думки середньовіччя?
- а) фізична праця є ганебним заняттям для вільного громадянина;
  - б) заклик до скасування соціальної нерівності людей;
  - в) рівність усіх людей перед Богом, але не між собою.
19. Згідно з економічними думками Арістотеля і Ф. Аквінського гроші – це є:
- а) цілковито некорисний товар;
  - б) результат угоди між людьми;
  - в) товар, який виник стихійно;
  - г) будь-що, якщо воно виконує функції грошей.
20. Концепція справедливої ціни Ф. Аквінського виходить з того, що в основі вартості (цінності) лежить:
- а) витратний принцип;
  - б) морально-етичний принцип;
  - в) одночасно витратний і морально-етичний принципи;
  - г) доходний принцип.

21. Які з наведених поглядів Ф. Аквінський позичив у Арістотеля?
- а) розподіл на економіку і хрематистику;
  - б) релігійні постулати;
  - в) позитивне ставлення до великої торгівлі, позичок і лихварства;
  - г) трактовку появи грошей внаслідок домовленості між людьми.
22. У вченні Фоми Аквінського присутні думки про те, що:
- а) багатство розглядається у вартісній формі;
  - б) засобом порівняння товарів є праця, а надлишок над витратами праці створюється в землеробстві;
  - в) виступав проти майнового розшарування суспільства;
  - г) справедлива ціна повинна бути відповідною до соціального стану людини.
23. Які з наступних тверджень є вірними відносно навчання Фоми Аквінського?
- а) суперечливість вчення про справедливу ціну: з одного боку - вимога справедливого обміну на основі трудових витрат, з іншого боку - відповідно до соціального положення в суспільстві.
  - б) виступав проти "псування монет": держава не має права допускати відхилення номінальної цінності монети від реальної,
  - в) засудження лихварства й одержання відсотка у всіх проявах.
24. Автором терміну "політична економія" вважають:
- а) Арістотеля;
  - б) Ф. Аквінського;
  - в) А. Монкретьєна;
  - г) А. Сміта;
  - д) К. Маркса;
  - є) У. Петті.
25. Згідно з концепцією меркантилізму джерелом грошового багатства є:
- а) зростання іноземних інвестицій;
  - б) перевищення імпорту над експортом;
  - в) перевищення експорту над імпортом;
  - г) рівність експорту та імпорту.
26. Предметом дослідження меркантилізму є:
- а) сфера обігу;
  - б) сфера виробництва;
  - в) одночасно сфера обігу і сфера виробництва;
  - г) жодне з наведеного.
27. Пріоритетний метод економічного аналізу меркантилізму :
- а) емпіричний метод;
  - б) каузальний метод;
  - в) функціональний метод;

- г) сінергетичний метод.
28. Які з перерахованих позицій характеризують меркантилізм:
- а) виробництво є основою суспільного прогресу;
  - б) накопичення багатства здійснюється у формі прибутку від зовнішньої торгівлі;
  - в) гроші відіграють незначну роль у процесі функціонування економіки;
  - г) відношення обміну є первинними в системі економічних відносин.
29. Які з наступних тверджень є вірними стосовно концепції меркантилізму?
- а) її не можна назвати єдиною систематичною теорією, школи, як такої, не існувало, не було і такої самоназви.
  - б) трактати меркантилістів містять теоретичний аналіз виникнення багатства.
  - в) трактати носять в основному описовий характер і присвячені, головним чином, засобам державної політики,
  - г) Меркантильна доктрина з її системою протекціонізму сприяла розвитку зовнішньої торгівлі й проникненню буржуазії, що зароджується, на світові ринки.
30. Які з приведених рекомендацій належать ранньому (монетарному) меркантилізму?
- а) Використовувати вивіз грошей з метою посередницької діяльності.
  - б) “Псування” власних грошей урядом.
  - в) Заборона на вивіз грошей.
  - г) Підтримка вітчизняних монополій шляхом обмеження конкуренції.
  - д) Заохочення до ввозу дешевої сировини та вивозу готових продуктів.
31. Політика “кольбертизму” характеризується як:
- а) пріоритет розвитку сільського господарства;
  - б) заборона на ввіз хліба, але свобода його вивозу;
  - в) пріоритет розвитку промисловості, створення потужної мережі мануфактур.
32. Принцип «купляти дешевше в одній країні, щоб продати дорожче в іншій» є домінуючим в теорії:
- а) грошового балансу;
  - б) торгового балансу;
  - в) бухгалтерського балансу;
  - г) матеріального балансу.

Після вивчення теми студент повинен знати:

- Економічну думку Стародавнього Сходу.
- Економічну думку античного світу.
- Економічні погляди раннього християнства.
- Економічну думку середньовіччя в Західній Європі.
- Теорію грошового балансу раннього меркантилізму
- Теорію торгового балансу пізнього меркантилізму .

Після вивчення теми студент повинен уміти

- Визначити основні положення економічної думки Стародавнього Сходу і античного світу.
- Охарактеризувати економічні погляди Середньовіччя
- Сформулювати основні положення теорій грошового балансу раннього меркантилізму і торгового балансу пізнього меркантилізму
- Виявити зв'язок економічної політики меркантилізму й сучасності.

Тема 3. Класична школа політичної економії.

Історичні умови виникнення і загальна характеристика класичної школи політичної економії. У.Петті - основоположник класичної політичної економії у Англії. Теорія цінності. Заробітна плата. Земельна рента і ціна землі.

Особливості економічного розвитку Франції XVII - XVIII ст. і їх відображення в поглядах П.Буагільбера. Критика меркантилізму та захист сільського господарства. Теорії цінності, багатства, грошей.

Фізіократи - представники класичної політичної економії у Франції другої половини XVIII ст. Ф.Кене і Ж.Тюрго. Розвиток фізіократами економічної теорії П.Буагільбера. Фізіократи про еквівалентний обмін. Вчення фізіократів про чистий продукт, продуктивну і непродуктивну працю. Аналіз капіталу. Визначення класової структури суспільства. Проблема відтворення суспільного продукту. "Економічна таблиця" Ф.Кене. Радикальні буржуазні реформи А.Тюрго.

Економічне вчення А.Сміта. А.Сміт - економіст мануфактурного періоду. Вчення про розподіл праці. Теорія цінності. Вчення про доходи: заробітну плату, прибуток, земельну ренту. Визначення капіталу. Проблема відтворення. Вчення про продуктивну і непродуктивну працю.

Економічне вчення Д.Рікардо. Д.Рікардо - економіст епохи промислового перевороту. Теорія цінності. Трактатування капіталу. Вчення про прибуток, заробітну плату. Теорія земельної ренти. Гроші. Проблема відтворення й реалізації.

План практичного заняття

1. Історичні умови виникнення і загальна характеристика класичної школи політичної економії.
2. У.Петті - основоположник класичної політичної економії у Англії.
3. Особливості економічного розвитку Франції XVII - XVIII ст. і їх відображення в поглядах П.Буагільбера.
4. Школа фізіократів.
5. Економічне вчення А.Сміта.
6. Економічне вчення Д.Рікардо.

Література до теми 3

1. Агапова И.И. Курс лекций. История экономической мысли. - М.: 1998. С. 24-52
2. Аникин А.В. Юность науки. Жизнь и идеи мыслителей-экономистов до Маркса.-М.: 1985. С. 50-92, 121-127. 131-238.
3. Балакоев В.З. Общая экономическая теория. Учебное пособие. -Новосибирск. 1996. С. 49-51.
4. Бартенев С.А. Экономические теории и школы (история и современность).- М.:БЕК, 1996. С. 5-25.
5. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе. - М.: 1994. С. 21-25, 33-61
6. Історія економічних учень. Підручник / За ред. Корнійчук Л.Я., Татаренко Н.О., Поручник А.М та ін.- К.:КНЕУ, 1999. С. 55-88.
7. История экономических учений: Учеб. пособие / Под ред. В. Автономова, О. Ананьина, Н. Макашевой.- М.: ИНФРА-М. 2004. С. 42-74.
8. Кенэ Ф. Избранные экономические произведения.- М.: Соцэкгиз. 1960.
9. Костюк В.Н. История экономических учений. Курс лекций. - М.: 1998. С.26-35, 38-50
10. Майбурд Е.М. Введение в историю экономической мысли. - М.: 1996. С. 155-180, 202-216.
11. Мандевил Б. Басня о пчелах. М.: Мысль. 1974.
12. Мешко І.М. Історія економічних вчень: основні течії західноєвропейської та американської економічної думки. - К.: Вища школа. 1994. С. 8-23
13. Негиши Т. История экономической теории. Учебник. Пер. с англ. / Под ред. Любимова Л.Л., Автономова В.С.-М.: 1995. С. 93-129, 131-167
14. Петти У. Экономические и статистические работы. - М.: Соцэкгиз. 1960.
15. Петти У. Трактат о налогах и сборах // Антология экономической классики: Петти, Смит, Рикардо.- М.: Эконов. 1993.
16. Рикардо Д. Сочинения. - М.: Соцэкгиз. 1961
17. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. - М.: Соцэкгиз. 1962

18. Сурин А.И. История экономики и экономических учений. - М.: Финансы и статистика. 1998. С. 17-23, 27-37, 42-51.
19. Титова Н.Е. История экономических учений: Курс лекций.- М.:ВЛАДОС. 1997. С.32-58.
20. Ядгаров Я.С. История экономических учений. Учебник. - М.: ИНФРА-М, 1997. С. 32-68, 70-77.

Контрольні запитання

1. У чому полягають особливості трактовки категорії “вартість” у У. Петті?
2. Яким чином У. Петті визначав ціну землі?
3. Якими є основні ознаки вчення фізіократів?
4. У чому полягає зміст вчення Ф. Кене про “чистий продукт”?
5. Як в економічній системі фізіократів трактується “продуктивна” і “непродуктивна” праця?
6. Які проблеми аналізуються в “Економічній таблиці” Ф. Кене?
7. У чому особливості фізіократичних поглядів Ж. Тюрго?
8. У чому розбіжності класового розподілу суспільства у поглядах Платона. Кене, Тюрго?
9. На яких методологічних засадах базується система економічних уявлень А. Сміта?
10. Проаналізуйте ставлення А. Сміта до меркантилізму та фізіократизму.
11. Яку роль у вченні А. Сміта відіграє розподіл праці?
12. За яким принципом А. Сміт розділяє первинні і вторинні доходи?
13. Як А. Сміт розуміє продуктивну і непродуктивну працю?
14. У чому полягає суть “парадоксу Сміта”?
15. Яким чином А. Сміт визначає вартість товару?
16. У чому розбіжності трактовок вартості у А. Сміта і Д. Рікардо?
17. Як треба розуміти сутність “економічної людини” в теорії А. Сміта?
18. Що розуміє А. Сміт, коли говорить про “невидиму руку”?
19. Розкрийте зміст “догми Сміта”.
20. Яким чином Д. Рікардо визначає вартість товару?
21. У чому полягає “закон падіння норми прибутку” в теорії Рікардо?
22. Чому теорія Рікардо здобула назву “системи розбрату між класами”?
23. Яким є механізм створення земельної ренти в теорії Д. Рікардо?
24. Що уявляють собою концепції “абсолютних” і “порівняльних” переваг в теоріях Сміта і Рікардо?

ТЕСТИ ДО ТЕМИ 3

1. Зародження класичної школи політичної економії пов’язують із:
  - а) школою фізіократів;

- б) меркантильною доктриною;
  - в) вченням А. Сміта;
  - г) працями П.Буагільбера;
  - д) працями У.Петті.
2. Предметом аналізу класичної школи політичної економії є:
- а) сфера обігу;
  - б) сфера виробництва;
  - в) одночасно сфера обігу і сфера виробництва;
  - г) жодне з наведеного.
3. Який переважний метод економічного аналізу використовувала класична школа політекономії?
- а) емпіричний метод;
  - б) каузальний метод;
  - в) функціональний метод;
  - г) економічний експеримент.
4. Класична школа політекономії розглядала гроші як:
- а) найважливіший чинник економічного зростання;
  - б) штучний винахід людей;
  - в) технічний засіб або річ, що полегшує обмін;
  - г) всі речі, що можуть виконувати функції грошей.
5. У. Петті та П. Буагільбер - засновники теорії, яка визначає вартість:
- а) витратами праці (трудова теорія);
  - б) витратами виробництва (теорія витрат);
  - в) корисністю (теорія граничної корисності);
  - г) попитом і пропозицією (теорія попиту і пропозиції).
6. Найбільш близько до розуміння ціни землі (як суми річних рент за 21 рік) підійшов:
- а) Ж. Тюрго;
  - б) Ф. Кене;
  - в) П. Буагільбер;
  - г) У. Петті;
  - д) Т. Мен;
  - е) Ж.Кольбер.
7. У.Петті вважав джерелом багатства:
- а) прибуток від зовнішньої торгівлі;
  - б) тільки працю;
  - в) видобуток коштовних металів;
  - г) землю й працю;
  - д) тільки землю.
8. П.Буагільбер розглядав вартість (цінність):
- а) у грошовій формі;

- б) не розглядав цю категорію у своїх працях;
  - в) у натуральній формі;
  - г) у віртуальній формі.
9. Засновником економічної статистики (політичної арифметики) вважають:
- а) Ж. Тюрго;
  - б) Ф. Кене;
  - в) П. Буагільбера;
  - г) У. Петті;
  - д) Т. Мена;
  - е) Ж. Кольбера.
10. Які з наведених поглядів належать П. Буагільберу?
- а) гроші є причиною порушення справедливого обміну;
  - б) гроші - це рушійна сила розвитку економіки;
  - в) посилена увага приділяється споживчій вартості;
  - г) посилена увага приділяється міновій вартості;
  - д) прихильник розвитку сільського господарства;
  - е) прихильник розвитку промисловості;
  - ж) вираз інтересів дрібної буржуазії;
  - з) вираз інтересів промислової буржуазії.
11. П. Буагільбер основою багатства вважав:
- а) працю в промисловості;
  - б) працю в сільському господарстві;
  - в) працю в торгівлі;
  - г) працю в транспортній галузі.
12. Хто є автором відомого висловлення: “Праця є батько й активний початок багатства, а земля - його мати”?
- а) Ф. Кене;
  - б) А. Монкретьєн;
  - в) А. Сміт;
  - г) У. Петті;
  - д) П. Буагільбер;
  - е) Ж. Тюрго.
13. Відношення до грошей, як до «загального кату, що проголосив війну всьому роду людському», присутнє у вченні:
- а) У. Петті;
  - б) П. Буагільбера;
  - в) Ф. Кене;
  - г) Ж. Тюрго.
14. Категорію «гроші» У. Петті розглядає як прихильник:
- а) номіналістичної теорії грошей;
  - б) металеві теорії грошей;
  - в) кількісної теорії грошей.
15. Що з перерахованого відносять до школи фізіократів?

- а) ідеї протекціонізму, активного державного втручання в господарське життя;
- б) чистий продукт виникає в галузях матеріального виробництва;
- в) додаткова цінність виникає тільки в землеробстві;
- г) ідеї природного порядку та економічного лібералізму;

16. Згідно з запропонованою Ф. Кене класифікацією, фермери належать до:

- а) продуктивного класу;
- б) класу землевласників;
- в) безплідного класу;
- г) пролетаріату.

17. Згідно з вченням Ф. Кене про «чистий продукт» останній створюється в:

- а) торгівлі;
- б) сільському господарстві;
- в) промисловості;
- г) будівництві.

18. Ж. Тюрго єдиним джерелом будь-якого багатства вважає працю:

- а) торговця;
- б) землеробця;
- в) ремісника;
- г) купця.

19. Перша економічна макромодель була розроблена:

- а) У. Петті;
- б) Т. Меном;
- в) П. Буагільбером;
- г) А. Монкретьєном;
- д) Ж. Тюрго;
- є) Ф. Кене.

20. Вперше сформулював закон спадаючої родючості землі:

- а) Ф. Кене;
- б) У. Петті;
- в) П. Буагільбер;
- г) Ж. Тюрго;
- д) Т. Мен;
- є) Ж. Кольбер.

21. У якій праці та ким вперше показано, як сукупний річний дохід, що створений у сільському господарстві, розподілюється між основними класами:

- а) Ж. Тюрго. «Міркування про створення та розподіл багатства»;
- б) Ф. Кене. «Економічна таблиця»;
- в) У. Петті. «Політична арифметика»;
- г) А. Монкретьєн. «Трактат політичної економії»;

22. Хто ввів знамениту фразу: “laissez faire, laissez passer”

- а) Ф.Кене;
- б) В. де Гурне;
- в) Ж. Тюрго;
- г) А. Сміт
- д) А.Монкретьєн;
- є) У. Петті.

23.Першим автором теорії відтворювання і першим, хто спробував розділити капітал на основний та оборотний, а працю - на продуктивну і непродуктивну, став:

- а) А. Сміт;
- б) Ж. Тюрго;
- в) А. Монкретьєн;
- г) Ф. Кене;
- д) У. Петті;
- є) П. Буагільбер.

24.Яке з тверджень є вірним?

- а) Тюрго аналізує формування мінової пропорції і вважає цінність величиною відносною.
- б) Тюрго займається пошуком того, що лежить в основі “справедливої ціни”, шукає абсолютну міру цінності.

25.Дослідження економіки як єдиного, цілісного організму з необхідністю дотримання певних пропорцій уперше подано в працях:

- а) Сміта;
- б) Тюрго;
- в) Кене;
- г) Рікардо;
- д) Петті;
- є) Буагільбера.

26.Яка з трактовок походження грошей належить А.Ж.Тюрго?

- а) Гроші - результат угоди між людьми.
- б) Гроші - один із товарів, що по своїй природі став загальною монетою.
- в) Гроші - це те, що використовується як гроші.

27.Яку з функцій грошей аналізував А.Сміт:

- а) міру вартості,
- б) засіб накопичення,
- в) засіб платежу,
- г) засіб обігу,
- д) світові гроші.

28.Що з переліченого лежить в основі методології А. Сміта?

- а) всі економічні процеси і явища розглядаються з точки зору окремого індивіда;
- б) основою багатства нації виступає не товарна, а грошова маса;

- в) дія стихійних законів конкуренції забезпечує стабільність ринкового господарства;
- г) ефективне функціонування ринку можливе лише за умови його регулювання з боку держави.

29. Яке з наведених тверджень є вірним?

- а) Сміт вважав, що поведінка підприємців і споживачів у ринковій економіці визначається альтруїстичними мотивами.
- б) Сміт вважав, що поведінка підприємців і споживачів у ринковій економіці визначається егоїстичними мотивами.
- в) Під «невидимою рукою» Сміт розумів таке керівництво з боку держави, що суспільство його не відчуває.

30. Які з тверджень є вірними стосовно вчення Сміта?

- а) Сміт критикував меркантилістів за те, що багатство вони ототожнювали з грошима.
- б) Сміт, як і фізіократи, відстоював принцип економічного лібералізму.
- в) Сміт, як і фізіократи, вважає продуктивною тільки працю у сільському господарстві.

31. Сміт вчення про розподіл праці:

- а) відносить тільки до шпилькової мануфактури;
- б) відносить до будь-якої мануфактури;
- в) вважає універсальним для всього суспільства.

32. Які частини капіталу виділяє А. Сміт?

- а) первісні та щорічні аванси;
- б) постійний і змінний;
- в) основний і оборотний;
- г) реальний і фіктивний.

33. Згідно методологічній концепції Сміта приватний інтерес:

- а) ототожнюється із суспільним інтересом;
- б) є первинним по відношенню до суспільного інтересу;
- в) є вторинним по відношенню до суспільного інтересу.

34. Під «невидимою рукою» Сміт розуміє:

- а) абсолютне невтручання держави у господарське життя суспільства;
- б) механізм господарювання, який обумовлений Божественним провидінням;
- в) ринкову економіку, яка не підпорядкована єдиному задуму, але розвивається за об'єктивними законами,

г) необхідність для індивіда підпорядковувати особисті інтереси суспільним.

35. Сміт вважав, що у розвиненій ринковій економіці вартість товарів обумовлена:

- а) витратами праці;
- б) витратами праці і капіталу;
- в) сумою доходів;
- г) корисністю.

36. Сміт вважав продуктивною працю:

- а) у сільському господарстві;
- б) у будь-якій галузі матеріального виробництва;
- в) у нематеріальному виробництві;
- г) тільки у торгівлі.

37. В теорії Сміта головним фактором зростання багатства нації є:

- а) збільшення кількості золота і срібла в країні;
- б) підвищення продуктивності праці;
- в) переважний розвиток великої торгівлі;
- г) зростання продукту нематеріального виробництва.

38. Що є вірним для теорії Сміта?

- а) інтереси окремих осіб постійно вступають у протиріччя з інтересами суспільства;
- б) прагнення до отримання прибутку і вільна торгівля оцінюються як діяльність, що є вигідною всьому суспільству;
- в) економічна людина наділена егоїзмом і прагне до збагачення.

39. До характеристик промислового перевороту слід віднести:

- а) перехід від ручної праці до мануфактури;
- б) перехід від мануфактури до індустріального виробництва;
- в) низькі темпи економічного розвитку;
- г) виникнення протистояння між промисловцями і землевласниками.

40. Головною задачею політичної економії Рікардо вважав:

- а) визначення джерела багатства;
- б) дослідження розподілу праці як основи економії праці;
- в) дослідження законів розподілу національного доходу між основними класами суспільства;
- г) докорінну перебудову суспільства на соціалістичних засадах.

41. Які з тверджень є вірними стосовно вчення Рікардо?

- а) дослідження відносної вартості товарів, яка визначається співвідношенням трудових витрат;

- б) пошук абсолютної величини вартості (субстанції вартості);
- в) прибуток і рента є обернено залежними;
- г) прибуток і заробітна плата є обернено залежними.

42. При визначенні вартості Рікардо дотримується:

- а) трудової теорії;
- б) теорії витрат;
- в) теорії корисності;
- г) теорії попиту і пропозиції.

43. Категорію «рента» Рікардо трактує як:

- а) середній прибуток фермера;
- б) граничний прибуток промисловця;
- в) надлишок вартості над середнім прибутком, який створюється за рахунок різної якості земельних ділянок.

44. Теорія Рікардо містить дослідження й аналіз ренти:

- а) диференціальної;
- б) абсолютної;
- в) монопольної.

45. Терія порівняльних переваг Рікардо має відношення до:

- а) внутрішньої торгівлі;
- б) міжнародної торгівлі;
- в) переваг споживачів при виборі товарів;
- г) майнового розшарування суспільства.

46. Рікардо вважає, що тенденцію норми прибутку до падіння породжують:

- а) зростання цін на продукти харчування внаслідок дії «закону спадної родючості ґрунту»;
- б) падіння заробітної плати;
- в) зростання заробітної плати;
- г) падіння темпів народонаселення;
- д) зростання темпів народонаселення.

47. Які з тверджень є вірними стосовно вчення Рікардо?

- а) Критика теорії Мальтуса про закони народонаселення.
- б) Держава повинна регулювати заробітну плату, приймати закони про допомогу бідним.
- в) Прибуток і рента знаходяться у зворотній залежності.
- г) Заробітна плата повинна утимуватись в межах прожиткового мінімуму .

48. Економічне вчення Д. Рікардо виражало інтереси:

- а) дрібної буржуазії;
- б) великих землевласників (лендлордів);
- в) великої промислової буржуазії;
- г) робочих і селян.

Після вивчення теми студент повинен знати:

- Історичні умови виникнення і загальну характеристику класичної школи політичної економії.
- Основні положення теорії У.Петті як основоположника класичної політичної економії у Англії.
- Особливості економічного розвитку Франції XVII - XVIII ст. і їх відображення в поглядах П.Буагільбера.
- Розвиток фізіократами економічної теорії П.Буагільбера.
- Економічне вчення А.Сміта як економіста мануфактурного періоду.
- Економічне вчення Д.Рікардо як економіста епохи промислового перевороту.

Після вивчення теми студент повинен уміти:

- Визначити умови виникнення класичної школи політичної економії
- Висвітлити основні положення економічних поглядів У. Петті
- Охарактеризувати погляди П.Буагільбера
- Сформулювати основні положення школи фізіократів
- Дати розгорнуту характеристику економічного вчення А. Сміта
- Проаналізувати економічне вчення Д. Рікардо

**Тема 4. Еволюція класичної політичної економії в першій половині XIX століття.
Завершення класичної традиції.**

Передумови трансформації класичної політекономії на межі XVIII - XIX ст. Послідовники А. Сміта і Д. Рікардо.

Політична економія у Франції. Політична економія Ж.Б. Сея. Вчення про три фактори виробництва. Теорія ринкової рівноваги. Закон попиту та пропозиції. Теорія реалізації. Ф. Бастіа. Теорії “послуг” і “економічних гармоній”, теорія розподілу суспільного продукту.

Політична економія в Англії. Економічні концепції Т.Р. Мальтуса. Теорія народонаселення, реалізації, економічного зростання. Трактатування

земельної ренти. Н. Сеніор. Теорії “утримання”, “попиту та пропозиції”, “суб’єктивної вартості”. Економічні погляди Дж.Мілля та Д. Мак-Куллоха. Дж.С. Мілль. “Принципи політичної економії”. Синтез економічних теорій вартості, капіталу, прибутку, ренти. Теорія відтворення. Теорії попиту і пропозиції, корисності. Теорія економічної рівноваги. Теорії монополії й конкуренції.

Особливості політичної економії в США. Теорії національної економіки та протекціонізму Г.Ч. Кері. Теорія “гармонії інтересів”

План практичного заняття

1. Передумови трансформації класичної політекономії на межі XVIII - XIX ст.
2. Політична економія у Франції.
3. Політична економія в Англії.
4. Особливості політичної економії в США.

Література до теми 4

1. Агапова И.И. История экономической мысли. Курс лекций. - М.:1998. С.53-71.
2. Аникин А.В. Юность науки. Жизнь и идеи мыслителей-экономистов до Маркса.-М.: 1985. С. 239-265. 281-291
3. Бартенев С.А. Экономические теории и школы (история и современность).- М.: БЕК. 1996. С. 25-29
4. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе. - М.: 1994. С. 63-81
5. Історія економічних учень. Підручник. / За ред. Корнійчук Л.Я., Татаренко Н.О., Поручник А.М. та ін.- К.:КНЕУ, 1999. С. 89-139
6. История экономических учений: Учеб. пособие / Под ред. В. Автономова, О. Ананьина, Н. Макашевой.- М.: ИНФРА-М. 2004. С. 75-109.
7. Костюк В.Н. История экономических учений. Курс лекций. - М.: 1998. С. 35-37, 50-66
8. Майбурд Е.М. Введение в историю экономической мысли.- М.: 1996. С. 244-247, 185-199, 216-218
9. Мілль Дж.С. Основы политической экономии. – М.: Прогресс. 1990
- 10.Негиши Т. История экономической теории. Учебник. Пер. с англ./ Под ред. Любимова Л.Л., Автономова В.С.- М.: 1995. С. 167-183. 184-224
- 11.Титова Н.Е. История экономических учений: Курс лекций.- М.:ВЛАДОС. 1997. С. 58-61.
- 12.Ядгаров Я.С. История экономических учений. Учебник. - М.: 1997. С. 78-90. 92-98

Контрольні питання

1. Які причини призвели до кризисної ситуації в економічній науці на початку XIX ст.?
2. Як слід розуміти вислів К. Маркса про процес «вульгаризації» економічної науки, що відбувся на початку XIX ст.?
3. Які розділи політичної економії виділив Сей? Чи використовують такий підхід у теперішній час?
4. У чому полягає сутність теорії «трьох чинників» виробництва? Хто її автор?
5. Чому теорію «трьох чинників» виробництва вважають антитезою трудовій теорії вартості? Чи є така позиція справедливою?
6. Як Ж.Б.Сей обґрунтовує «гармонію інтересів» різних класів в умовах капіталізму?
7. Що розуміють під «законом Сея»?
8. Яким чином теза Ж.Б. Сея «Продукти обмінюються на продукти» обґрунтовує і пояснює неможливість загальних криз надвиробництва?
9. Поясніть розбіжності в інтерпретації закону Сея як тотожності і як рівняння.
10. Яким чином реалізується гармонія інтересів капіталіста і найманого робітника в теорії Ф. Бастіа?
11. Чи підтримував Ф. Бастіа соціалістичні ідеї і як аргументував свою позицію?
12. У чому полягає зміст «закону народонаселення» Т. Мальтуса? Чи є актуальною ця теорія для сучасного періоду?
13. Що спільного було у економічних поглядах Т. Мальтуса з Д.Рікардо?
14. Як треба розуміти «залізний закон заробітної плати» Т. Мальтуса?
15. Чи містяться спільні положення в «теорії трьох чинників» виробництва Ж.Б. Сея і «теорії витрат» Т. Мальтуса?
16. Чи підтримував Т. Мальтус «закон ринків» Ж.Б. Сея? Якою була його аргументація?
17. У чому суть «теорії третіх осіб» Т. Мальтуса?
18. Що розумів Н. Сеніор під категорією «утримання»? До чого вона має відношення?
19. У чому проявились особливості методології дослідження Дж. С. Мілля?
20. Яким чином Дж. С. Мілля протиставляє закони виробництва і закони розподілу?
21. Який сценарій соціальних реформ висував Дж. С. Мілля?
22. Як Дж. С. Мілля ставився до соціалістичних ідей?
23. Яких поглядів – фрітредераства чи протекціонізму – дотримувався Г. Кері в теорії міжнародної торгівлі?
24. У чому особливість теорії «гармонії інтересів» Г. Кері?
25. Чому Г. Кері вважав систему економічних поглядів Д. Рікардо платформою ворожнечі між класами?

Тести

1. Що з переліченого характеризує зміни, які відбулися на початку XIX

ст.?

- а) завершення промислової революції;
- б) спад продуктивності праці внаслідок впровадження машин;
- в) буржуазія остаточно завоювала політичну владу;
- г) безкризовий економічний розвиток;
- д) завершення формування капіталізму в Англії й Франції.

2. Які з наступних положень містяться у економічному вченні Ж.Б. Сея?

- а) існує три самостійних джерела вартості;
- б) праця є єдиним джерелом вартості;
- в) зовнішня торгівля є основним джерелом зростання багатства;
- г) сільське господарство є єдиним джерелом зростання багатства.

3. Ж.Б. Сей стверджував, що:

- а) в умовах вільної конкуренції надвиробництво ні загальне, ні часткове неможливе;
- б) можливе часткове надвиробництво, але не загальне;
- в) причина загального надвиробництва - у неправильному розподілі праці та ресурсів;
- г) причина загального надвиробництва – у недостатньому попиті.

4. Розробка яких теорій належить Ж.Б.Сею?

- а) теорія глобальної рівноваги попиту й пропозиції;
- б) теорія додаткової вартості;
- в) теорія факторів створення вартості;
- г) теорія циклічних криз надвиробництва.

5. Як правильно можна висловити суть “закону ринків” Сея:

- а) попит породжує пропозицію;
- б) пропозиція породжує попит;
- в) протиставлення законів виробництва і законів розподілу;
- г) ціна рівноваги встановлюється перетином кривих попиту і пропозиції.

6. Які чинники є самостійними джерелами вартості в теорії Ж..Б. Сея:

- а) праця;
- б) послуги;
- в) земля;
- г) інформація;
- д) капітал;
- є) гроші.

7. Хто з приведених економістів класичної школи політекономії заперечував дію “закону ринків” Ж.Б. Сея:

- а) Д. Рікардо;
- б) Т. Мальтус;

- в) К. Маркс;
- г) Ф. Бастіа.

8. “Закон ринків” Сея вичерпав свою актуальність з виникненням економічного вчення:

- а) А. Маршалла;
- б) Дж. Б. Кларка;
- в) Дж.М. Кейнса;
- г) М. Фрідмена;
- д) К. Менгера;
- є) Д. Рікардо.

9. Суть “теорії послуг” Ф.Бастіа полягає в тому, що:

- а) робітники надають послуги капіталісту, а тому повинні одержувати частину прибутку;
- б) робітники, капіталісти й землевласники надають послуги один одному в процесі виробництва;
- в) послуги споживаються під час їхнього виробництва;
- г) послуги не можуть бути створені “про запас”.

10. Ф.Бастіа наголошував на тому, що:

- а) інтереси праці та капіталу суперечливі, тому що заробітна плата і прибуток знаходяться у зворотній залежності;
- б) інтереси праці та капіталу гармонічні, тому що заробітна плата і прибуток зростають одночасно й однонаправлено.

11. Які висловлення є правильними стосовно економічних поглядів Т. Мальтуса?

- а) підтримував справедливність “закону Сея”;
- б) заперечував справедливність “закону Сея”, але вважав, що в економіці вільної конкуренції кризи носять тимчасовий характер.
- в) вважав, що при нестачі попиту безглуздо стимулювати накопичення капіталу;
- г) вважав необхідним скорочення споживання “третіх осіб”.

12. Які теорії були запропоновані Т. Мальтусом?

- а) теорія послуг;
- б) теорія ринків;
- в) теорія витрат;
- г) теорія законів народонаселення;
- д) теорія граничної корисності;
- є) теорія додаткової вартості.

13. Головними причинами бідності згідно теорії народонаселення Мальтуса є:

- а) надмірно високі темпи науково-технічного прогресу;
- б) недосконалість соціального законодавства;
- в) висока смертність населення;
- г) високі темпи роста чисельності населення;
- д) дія закону “спадаючої родючості ґрунту”.

14. Хто з представників класичної школи розділяв і сприймав закони народонаселення Т. Мальтуса:
- а) Д. Рікардо;
  - б) Ж.Б. Сей;
  - в) Дж. С. Мілль;
  - г) К. Маркс.
15. Мальтус до “третьох осіб” у процесі реалізації відносив:
- а) землевласників;
  - б) чиновників;
  - в) підприємців;
  - г) фермерів.
16. Які з тверджень є вірними?
- а) Рікардо розділяв точку зору Мальтуса про закони народонаселення.
  - б) Рікардо розділяв “залізний закон заробітної плати” Мальтуса.
  - в) Рікардо розділяв теорію Мальтуса про реалізацію сукупного суспільного продукту.
17. В теорії вартості Н. Сеніор був прихильником:
- а) теорії трудової вартості;
  - б) теорії трьох чинників виробництва;
  - в) теорії попиту і пропозиції;
  - г) теорії граничної корисності.
18. Яку з наступних теорій запропонував Н. Сеніор?
- а) “теорію послуг”;
  - б) “теорію утримання”;
  - в) “теорію трьох чинників виробництва”;
  - г) “теорію економічних гармоній”;
  - д) “теорію третіх осіб”.
19. Які з наведених термінів запровадив в економічну теорію Н. Сеніор?
- а) жертва;
  - б) мультиплікатор;
  - в) корисність;
  - г) утримання;
  - д) соціалізм;
  - е) раціональні очікування.
20. Дж. Р. Мак-Куллох вважав, що вартість створюється:
- а) працею людей;
  - б) капіталом;
  - в) силами природи і тварин;
  - г) землею.

21. Хто з перелічених економістів класичної школи намагався розглядати не тільки статику, але й динаміку політичної економії:
- а) Дж. Р. Мак-Куллох;
  - б) Н. Сеніор;
  - в) Ф. Бастіа;
  - г) Ж.Б. Сей;
  - д) Дж.С. Мілль.
22. Які із тверджень вірні ?
- а) Джеймс Мілль вважав, що в створенні вартості бере участь не тільки праця, але й капітал.
  - б) Джеймс Мілль вважав, що між прибутком і заробітною платою немає суперечності, оскільки кожен з одержувачів цих прибутків отримує плату за свою працю.
  - в) Джеймс Мілль підтримував тезу Рікардо про те, що прибуток і заробітна плата знаходяться в зворотній залежності, що обумовлює суперечність інтересів праці й капіталу.
23. У концепції соціальних реформ Дж.С. Мілля містяться рекомендації:
- а) змінити закони виробництва;
  - б) змінити закони розподілу;
  - в) знищити систему приватної власності;
  - г) обмежити право спадкування.
24. Яка теорія Дж.С. Мілля з часом була визнана безпідставною:
- а) “теорія третіх осіб”;
  - б) “теорія робочого фонду”;
  - в) “теорія додаткової вартості”;
  - г) “теорія граничної корисності”.
25. Системостворюючим принципом теорії Дж.С. Мілля можна вважати:
- а) принцип економії праці;
  - б) принцип витрат праці;
  - в) принцип еkleктизму;
  - г) принцип граничного аналізу.
26. Предметом політичної економії Дж.С. Мілль вважав:
- а) відокремлений аналіз законів виробництва і законів розподілу;
  - б) визначення законів, які керують розподілом продукту між основними класами;
  - в) дослідження природи і причин багатства нації;
  - г) аналіз виробничих відносин.
27. У теорії Г.Кері обґрунтовується наступне положення:
- а) закони природи не можуть самі по собі забезпечити

постійний економічний прогрес;

б) заробітна плата й прибуток знаходяться у зворотній залежності, тому інтереси праці й капіталу протилежні;

в) частка заробітної плати в створеному продукті зростає, а частка прибутку знижується, тому стан робітників і капіталістів має тенденцію до зближення й вирівнювання.

28. Хто з наведених представників класичної школи політекономії позитивно сприймав ідеї соціалізму:

а) Ф. Бастіа;

б) Г. Кері;

в) Ж.Б. Сей;

г) Дж. С. Мілль;

д) Т. Мальтус.

29. Які з наведених положень характеризують економічне вчення Г. Кері:

а) гармонія класових інтересів;

б) система протекціонізму;

в) фрітредерство;

г) абстрактна праця.

Після вивчення теми студент повинен знати:

- Передумови трансформації класичної політекономії на межі XVIII - XIX ст.
- Політичну економію у Франції. Вчення Ж.Б. Сея., Ф. Бастіа.
- Політичну економію в Англії. Економічні концепції Т.Р. Мальтуса, Н. Сеніора, Дж. Мілля та Д. Мак-Куллоха
- Особливості політичної економії в США. Теорії національної економіки та протекціонізму Г.Ч. Кері.

Після вивчення теми студент повинен уміти:

- Визначити передумови трансформації класичної політекономії на межі XVIII - XIX ст.
- Назвати особливості політичної економії у Франції та Англії на межі XVIII - XIX ст.
- Охарактеризувати основні теорії Ж.Б. Сея.
- Охарактеризувати економічні концепції Т.Р. Мальтуса
- Висвітлити особливості політичної економії в США.

Тема 5. Критичний напрям політичної економії.

С. Сімонді як критик “економічної ортодоксії” (класичної школи). Критика капіталізму та ідеалізація дрібного виробництва у працях Сімонді. Сімонді про предмет і метод політекономії. Вчення Сімонді про вартість, гроші, капітал, прибуток. Теорія відтворення і криз.

Обґрунтування принципу державного втручання.

Економічне вчення П.Ж.Прудона. Теорія “конституційованої вартості”. Ідея “робочих грошей” і проект реформування суспільства через реформування обміну.

Соціалісти-рікардіанці У.Томпсон, Дж. Грей, Дж. Брей, Т.Годскін.

Економічні погляди К. Родбертуса. Теорія вартості. Земельна рента у визначенні Родбертуса. Проблема розподілу. Теорія криз. Ідея “державного соціалізму”.

Ф.Лассаль і його економічна програма. “Залізний закон заробітної плати”. Ф.Лассаль про необхідність втручання держави в суспільно-економічні процеси.

Економічні вчення західноєвропейських соціалістів-утопістів.

Теоретичні джерела західноєвропейського утопічного соціалізму. Т. Мор. Т. Кампанелла. Ж. Мореллі (XVI – XVII ст.)

Історичні умови і загальна характеристика виникнення утопічного соціалізму в Західній Європі (початок XIX ст.)

Концепція А.Сен-Сімона, його критика капіталізму. Проект нової індустріальної системи

Історична концепція Ш.Фур'є як критика капіталізму. Вчення про асоціацію.

Особливості англійського утопічного соціалізму. Практична діяльність Р.Оуена. Р.Оуен про перетворення суспільства. Проект “трудоих грошей” і “справедливого обміну”.

План практичного заняття

1. С. Сімонді як критик “економічної ортодоксії” (класичної школи).
2. Економічне вчення П.Ж.Прудона.
3. Соціалісти-рікардіанці У.Томпсон, Дж. Грей, Дж. Брей, Т.Годскін.
4. Теоретичні джерела західноєвропейського утопічного соціалізму. Т. Мор. Т. Кампанелла. Ж. Мореллі (XVI – XVII ст.)
5. Історичні умови і загальна характеристика виникнення утопічного соціалізму в Західній Європі на початку XIX ст.

Література до теми 5

1. Агапова И.И.. История экономической мысли. - М.: 1998. С. 62-66,
2. Аникин А.В. Юность науки. Жизнь и идеи мыслителей-экономистов до Маркса.-М.: 1985. С. 266-280, 319-321
3. Всемирная история экономической мысли. - М.: 1987, С. 153-320.
- 4.
5. Годскин Т. Защита труда против притязаний капитала (1825) // Соч. М.. 1938.
6. Історія економічних учень. Підручник. / За ред. Корнійчук Л.Я., Татаренко Н.О., Поручник А.М. та ін. - К.: КНЕУ, 1999. С. 140-152.
7. История экономических учений: Учеб. пособие / Под ред. В. Автономова, О. Ананьина, Н. Макашевой.- М.: ИНФРА-М. 2004. С. 106-

109.

8. История экономических учений. /Под ред. Жамина А. В., Василевского Е.Г. Т.1.-М.:МГУ. 1979. С. 145-183.
9. История экономических учений. Учебник./ Рындина М.Н., Василевский Е.Г.- М.: Высшая школа. 1983. С. 98-136.
- 10.Історія економічних учень. Підручник. / За ред. Корнійчук Л.Я., Татаренко Н.О., Поручник А.М. та ін. - К.: КНЕУ, 1999. С. 158 – 174.
- 11.
- 12.Костюк В.Н. История экономических учений. Курс лекций. - М.: 1998. С. 56- 70
- 13.Майбурд Е.М. Введение в историю экономической мысли. - М.: 1996. С. 261-269, 247-248
- 14.Негиши Т. История экономической теории. Учебник. Пер. с англ. / Под ред. Любимова Л.Л., Автомонова В.С. - М.: 1995. С. 174-183, С. 236, 246, 258
- 15.Прудон П. Что такое собственность? – М.: Республика. 1997.
- 16.Сисмонди Ж.. Новые начала политической экономии или о богатстве в его отношении к народонаселению. - М.: 1936.
- 17.Энгельс Ф. Анти-Дюринг. Отд. третий. Гл. I . - Маркс. К. Энгельс Ф. Соч. 2-е изд. Т.20.

Контрольні запитання

1. Інтереси якої групи суспільства виражав С. Сісмонді?
2. Чи вважав С. Сісмонді капіталізм гармонійною системою, яка не містить суперечностей?
3. Які принципи політичної економії відстоював С. Сісмонді?
4. У чому полягає розбіжність поглядів А.Сміта і С.Сісмонді?
5. У чому сутність теорії реалізації в інтерпретації С. Сісмонді?
6. У чому полягає специфіка концепції “третіх осіб” у вченні С. Сісмонді? У чому її різниця від концепції “третіх осіб” Т. Мальтуса?
7. Яким чином П.Ж. Прудон застосовує діалектичний підхід і метод аналізу ?
8. Що розуміє П.Ж. Прудон під “нееквівалентним обміном” за умов капіталізму?
9. Яке місце у вченні П.Ж. Прудона займає категорія “конституційованої вартості”?
- 10.У чому специфіка проекту удосконалення капіталістичної системи в теорії П. Ж. Прудона?
- 11.Чому ідеї П.Ж. Прудона вважають анархічними?
- 12.Яким чином соціалісти – рикардянці обґрунтовують безпідставність претензій капіталу на частку створеного продукту праці?
- 13.Яким чином соціалісти-рікардіанці закликали вирішувати соціальні проблеми?
- 14.У чому суть розмежування економічної і соціальної сторін розподілу багатства в теорії К. Робертуса?

- 15.Що розуміє К. Робертус під справедливим розподілом суспільного продукту?
- 16.Як ставився К. Робертус до ідеї пролетарської революції?
- 17.Панування якого стану в державі закликає забезпечити Ф. Лассаль?
- 18.Як Ф. Лассаль ставиться до ідеї державного втручання?
- 19.Яким чином Ф. Лассаль пропонує нейтралізувати дію “залізного закону заробітної плати”?
- 20.Яким чином Ф. Лассаль закликає знищити експлуатацію?
- 21.У чому полягає сутність соціалістичної ідеї і де виявлені її джерела?
- 22.У чому полягає розмежування основних постулатів соціалізму і класичної школи?
- 23.З якої роботи і якого автору виникло поняття “утопічний” соціалізм?
- 24.Що є спільного в уявленнях про майбутнє суспільство представників, які започаткували утопічні ідеї?
- 25.Хто з представників утопічного соціалізму спробував практично впровадити свої ідеї?
- 26.Які формації історичного розвитку суспільства виділяє Сен-Сімон?
- 27.На які класи Сен-Сімон розділяє капіталістичне суспільство?
- 28.Якими рисами Сен-Сімон характеризує модель майбутньої індустріальної системи?
- 29.Який принцип розподілу запропонував Сен-Сімон?
- 30.Які шляхи переходу до індустріальної системи Сен-Сімон вважає доцільними?
- 31.Що було характерним для Сен-Сімона у ставленні до приватної власності?
- 32.Які стадії розвитку суспільства виділив Фур'є?
- 33.Що є первинною господарською одиницею в моделі майбутнього ладу Фур'є?
- 34.Який принцип розподілу продукту пропонує Фур'є?
- 35.Чому модель майбутнього ладу суспільства Фур'є можна охарактеризувати як анархічну?
- 36.Які ідеї Фур'є щодо праці можна вважати такими, які випередили час?
- 37.В чому суть філантропічного експерименту, проведеного Оуеном?
- 38.Чим закінчився експеримент Оуена і чому так сталося?
- 39.Які основні недоліки капіталістичного суспільства виділяє Оуен?
- 40.Хто з трьох представників утопічного соціалізму (Сен-Сімон, Фур'є, Оуен) взагалі не визнавав можливості існування приватної власності в майбутньому суспільстві?
- 41.Як можна прокоментувати вислів: “Якщо вам двадцять років і ви не соціаліст, то у вас немає серця. Якщо вам понад сорок років і ви соціаліст, то у вас немає розуму”?

1. Яку назву має напрям економічної думки, що виражає інтереси дрібної буржуазії?
  - а) економічний лібералізм;
  - б) економічний романтизм;
  - в) економічна ортодоксія;
  - г) економічний анархізму

2. Наслідками промислового перевороту для дрібного товаровиробника стали:
  - а) зменшення конкурентоздатності;
  - б) зростання конкурентоздатності;
  - в) загроза збанкрутування;
  - г) майнове вирівнювання статків.

3. Сісмонді вважав політичну економію наукою про:
  - а) багатство і способи його зростання;
  - б) вдосконалення соціального механізму;
  - в) господарську діяльність людей;
  - г) альтернативне використання ресурсів.

4. Що Сісмонді вважав причиною криз перевиробництва?
  - а) перенакопичення капіталу;
  - б) недоспоживання у суспільстві;
  - в) високій рівень заробітної плати;
  - г) конкуренція між виробниками.

5. Які з перелічених положень є специфічними для економічного вчення Сісмонді:
  - а) політична економія є моральною наукою;
  - б) пропозиція породжує адекватний попит;
  - в) накопичення як ключова проблема;
  - г) всебічне сприяння конкуренції

6. На думку Сісмонді основна суперечність капіталізму - це:
  - а) протиріччя між виробництвом і споживанням;
  - б) протиріччя між обміном і розподілом;
  - в) протиріччя між світом бізнесу і світом індустрії;
  - г) протиріччя між суспільними і приватними інтересами.

7. Кого Сісмонді відносить до “третьох осіб” :
  - а) духовенство;
  - б) чиновників;
  - в) землевласників;
  - г) дрібних виробників.

8. Яке положення характеризують “теорію реалізації сукупного продукту” Сімонді:
- а) виробництво породжує адекватний попит;
  - б) накопичення сприяє зростанню багатства суспільства;
  - в) причина криз – недоспоживання внаслідок накопичення;
  - г) розвиток капіталізму сприяє розширенню як внутрішніх, так і зовнішніх ринків.
9. Які з наступних тверджень є вірними стосовно вчення Сімонді?
- а) Заперечував ідеологію економічного лібералізму.
  - б) Робив акцент на розмежуванні особистого і виробничого споживання.
  - в) Закликав до законодавчого обмеження конкуренції.
  - г) ідеалізував велике промислове виробництво.
10. Проект реформ згідно розробкам Сімонді передбачав:
- а) невтручання держави в економічне життя;
  - б) втручання держави в економічне життя;
  - в) сприяти розвитку дрібного виробництва;
  - г) сприяти розвитку великого виробництва;
  - д) прихильник комуністичних ідей і революційного шляху;
  - е) противник комуністичних ідей і революційного шляху.
11. Сімонді в теорії вартості був прихильником:
- а) трудової теорії;
  - б) теорії трьох чинників виробництва;
  - в) теорії попиту і пропозиції;
  - г) теорії корисності.
12. В теорії Сімонді пріоритетним методом дослідження виступає:
- а) метод абстракції;
  - б) функціональний метод;
  - в) історичний метод;
  - г) емпіричний метод;
  - д) діалектичний метод.
13. Прудон пропонує вдосконалити капіталістичну систему шляхом запровадження реформ:
- а) у сфері виробництва;
  - б) у сфері розподілу;
  - в) у сфері обміну;
  - г) у сфері споживання.
14. Прудон ідеалом суспільного ладу вважає:
- а) монархію;

- б) демократію;
  - в) анархію;
  - г) олігархію.
15. Економічна концепція Прудона спрямована на захист інтересів:
- а) землевласників;
  - б) великої буржуазії;
  - в) пролетаріату;
  - г) дрібної буржуазії.
16. Які з тверджень є вірними стосовно економічних поглядів Прудона:
- а) Протиставлення споживної і мінової цінності.
  - б) Ототожнення споживної і мінової цінності.
  - в) Розробка проекту реформування капіталізму.
  - г) Розробка проекту знищення капіталізму.
17. Яке відношення У Прудона до власності:
- а) виступав за панування дрібної власності;
  - б) виступав за панування великої власності;
  - в) виступав проти власності на землю;
  - г) виступав за знищення будь-якої приватної власності.
18. Методологія Прудона переважно використовує:
- а) метод абстракції;
  - б) функціональний метод;
  - в) історичний метод;
  - г) діалектичний метод;
  - д) емпіричний метод.
19. Які ідеї запропонував Прудон для втілення проекту реформування капіталізму?
- а) економічного лібералізму;
  - б) дарового кредиту;
  - в) народного банку;
  - г) третіх осіб.
20. Соціалісти-рікардианці стверджували, що в створенні прибутку бере участь:
- а) тільки минула праця;
  - б) тільки поточна праця;
  - в) і минула, і поточна праця;
  - г) сили природи поряд із працею.
21. Соціалісти-рікардианці для усунення соціальної несправедливості в суспільстві:

- а) пропонувати перебудову суспільства шляхом експропріації;
- б) виступали проти насильницьких методів у вирішенні соціальних проблем;
- в) закликали повернутися до натурального господарства;
- г) прагнули встановити анархічний лад.

22. Кого відносять до соціалістів-рікардианців?

- а) Т. Годскін;
- б) У. Томпсон;
- в) С. Сісмонді;
- г) П. Прудон;
- д) Н. Сеніор;
- є) Г. Кері.

23. Представники економічного романтизму природною вважали:

- а) соціалістичну економіку;
- б) економіку дрібних власників;
- в) капіталістичну економіку;
- г) комуністичну економіку.

24. Кому належить відоме гасло: “Власність - це крадіжка”?

- а) С. Сісмонді
- б) П. Прудону;
- в) К. Робертусу;
- г) У. Томпсону;
- д) К. Марксу;
- є) Т. Мальтусу.

25. Хто з перелічених авторів звинувачував К. Маркса в крадіжці ідеї “теорії додаткової вартості”?

- а) П. Прудон;
- б) С. Сісмонді;
- в) К. Робертус;
- г) Дж. Брей.

26. Що з перелічених положень є безперечною заслугою К. Робертуса?

- а) розмежування споживної і мінової вартості;
- б) розмежування приватної і суспільної власності;
- в) розмежування сфери обігу і сфери виробництва;
- г) розмежування економічної і соціальної сторони розподілу багатства.

27. У кого з перелічених авторів вперше зустрічається термін “додаткова вартість”, що згодом став центральним поняттям в теорії К. Маркса?

- а) П. Прудон;
- б) С. Сісмонді;
- в) У. Томпсон;
- г) Ф. Лассаль;
- д) Дж. Грей;
- є) Дж. Брей.

28. Хто з перелічених представників критичного напрямку політичної економії не був прихильником втручання держави в економіку?
- а) С. Сімонді;
  - б) К. Робертус
  - в) Ф. Лассаль;
  - г) П. Прудон.
29. Які з перелічених положень належать Ф. Лассалю?
- а) робітник повинен одержувати повний продукт праці;
  - б) законодавче обмеження конкуренції;
  - в) неможливість загальних криз надвиробництва;
  - г) капіталізм забезпечує гармонію класових інтересів.
30. У кого з представників раннього утопізму модель ідеального суспільства є найбільш деспотичною:
- а) Мор;
  - б) Кампанелла;
  - в) Мореллі;
  - г) Вінстенлі.
31. Який з наступних творів належить Т. Кампанелла:
- а) “Місто Сонце”;
  - б) “Кодекс природи”
  - в) “Філософія, що заснована на відчуттях”;
  - г) “Конституція”
  - д) “Закон свободи”.
32. Що з переліченого є спільним для моделей ідеального суспільства ранніх утопістів:
- а) суспільна власність;
  - б) приватна власність;
  - в) зрівняльний розподіл;
  - г) розподіл за потребами;
  - д) обов’язковість праці;
  - е) ганебність праці для вільних громадян.
33. Принцип розподілу: “від кожного - по здібності, кожній здібності - по її справам” вперше сформулював:
- а) Мор;
  - б) Маркс;
  - в) Сен-Сімон;
  - г) Кампанелла;
  - д) Платон;
  - е) Фур’є.

34. В яких країнах виникли ідеї утопічного соціалізму на початку ХІХ ст.?
- а) Німеччина;
  - б) Італія;
  - в) Франція;
  - г) Англія;
  - д) США.
35. Для Сен-Сімона характерним було використання насамперед:
- а) діалектичного методу;
  - б) історичного методу;
  - в) функціонального методу;
  - г) каузального методу.
36. Яким, на думку Сен-Сімона, буде ідеальний лад суспільства?
- а) капіталізм;
  - б) соціалізм;
  - в) комунізм;
  - г) індустріалізм.
37. Які анатагоністичні класи виділяє Сен-Сімон у капіталістичному суспільстві?
- а) індустріали і власники;
  - б) капіталісти і пролетаріат;
  - в) землевласники і промисловці;
  - г) бідні і багаті.
38. Яке майбутнє чекає приватну власність у моделі Сен-Сімона?
- а) приватна власність буде знищена;
  - б) приватна власність трансформується в колективну;
  - в) основою економічного устрою буде приватна власність;
  - г) основою економічного устрою буде державна власність.
39. Які з тверджень є вірними для вчення Сен-Сімону?
- а) Економічною формою нового суспільства стане асоціація.
  - б) Справедливим є тільки зрівняльний розподіл.
  - в) Капіталістичне суспільство є проміжною стадією між феодалізмом та індустріалізмом.
  - г) Шлях переходу до нового суспільства через революцію.
40. Що з переліченого Сен-Сімон вважав рушійною силою розвитку суспільства?
- а) розподіл праці;
  - б) просвіту;
  - в) прагнення до прибутку;

- г) прагнення до влади.
41. Який метод дослідження переважно використовується у вченні Фур'є?
- а) історичний метод;
  - б) каузальний метод;
  - в) функціональний метод;
  - г) економічний експеримент.
42. Економічні погляди Фур'є характеризуються тим, що, на його думку, в досконалому суспільстві:
- а) не повинно бути приватної власності;
  - б) уся власність повинна перейти державі;
  - в) приватна власність повинна бути удосконалена;
  - г) не повинно бути тільки великої власності на засоби виробництва.
43. Що з переліченого є специфічним і оригінальним у вченні Фур'є?
- а) капіталізм є природним і вічним станом розвитку суспільства;
  - б) заклик повернутися до натурального господарства;
  - в) виділення змішаних періодів у стадіях розвитку людського суспільства;
  - г) детальний опис майбутнього комуністичного суспільства.
44. Джерело всіх пороків капіталістичного суспільства Фур'є вбачає в:
- а) землеробстві;
  - б) великій промисловості;
  - в) торгівлі;
  - г) розвитку науки;
  - д) дрібному виробництві.
45. Головною структурною одиницею майбутнього суспільного ладу в моделі Фур'є визначена:
- а) резервація;
  - б) колонія;
  - в) фаланга;
  - г) кібуц.
46. Який принцип розподілу суспільного продукту пропонує Фур'є:
- а) згідно потребам;
  - б) зрівняльний розподіл.
  - в) згідно трудовому внеску;
  - г) згідно внеску капіталу, праці і таланту;
47. Де пропонує взяти кошти для створення первинних осередків Фур'є?

- а) їх повинні дати капіталісти;
б) їх повинна виділити держава з бюджету;
в) їх повинні накопичити робочі;
г) їх треба здобути через війни з іншими країнами.
48. Хто з перелічених представників утопічного соціалізму спробував здійснити соціально-економічні перетворення на практиці?
а) Сен-Сімон;
б) Фур'є;
в) Оуен;
г) Мор.
49. Що, на думку, Оуена лежить в основі суперечностей капіталізму:
а) існування суспільної власності на засоби виробництва;
б) існування приватної власності;
в) капіталістична торгівля;
г) існування колективної праці.
50. Що з переліченого було впроваджено в ході експерименту Оуена?
а) збільшення тривалості робочого дня;
б) введення системи штрафів;
в) застосування елементів самоуправління;
г) поліпшення умов праці і побуту для робочих.
51. Яке з тверджень є вірним?
а) Утопізм Оуена полягав у тому, що його ідеї взагалі нездійсненні;
б) Експеримент Оуена був продовжений реальною побудовою соціалізму;
в) Філантропічна спрямованість експерименту Оуена насправді обернулася побудовою деспотичного суспільства;
г) Утопізм Оуена полягав у тому, що він намагався прискорити втілення своїх ідей.

Після вивчення теми студент повинен знати:

- Економічні погляди С. Сімонді як критика «економічної ортодоксії» класичної школи
- Економічне вчення П.Ж.Прудона.
- Економічні погляди соціалістів-рікардіанців.
- Теоретичні джерела західноєвропейського утопічного соціалізму XVI – XVII ст.
- Історичні умови і загальну характеристику виникнення утопічного соціалізму в Західній Європі на початок XIX ст.
- Концепцію А.Сен-Сімона.

- Історичну концепцію Ш.Фур'є як критика капіталізму.
- Особливості англійського утопічного соціалізму.

Після вивчення теми студент повинен уміти:

Проаналізувати критику капіталізму та ідеалізацію дрібного виробництва у працях Сісмонді.

- Висвітлити основні положення економічного вчення П.Ж.Прудона.
- Визначити сутність поглядів соціалістів –рікардіанців
- Виявити теоретичні джерела західноєвропейського утопічного соціалізму.
- Охарактеризувати історичні умови і надати загальну характеристику виникнення утопічного соціалізму в Західній Європі на поч. ХІХ ст.

Тема 6. Виникнення й розвиток марксистської економічної теорії.

Історичні умови зародження і початок формування марксистської політичної економії в 40- 50 рр. ХІХ ст.

Розробка К.Марксом і Ф.Енгельсом економічної теорії капіталізму. Методологія дослідження. Структура й основні проблеми I, II й III томів “Капіталу” К.Маркса. Розвиток трудової теорії вартості. Теорія подвійного характеру праці. Теорія додаткової вартості. Перетворені форми додаткової вартості. Теорія грошей і капіталу. Теорія ренти. Теорія відтворення. Теорія циклічності економічного розвитку капіталізму.

Теоретичні проблеми IV тому “Капіталу”.

Питання економічної теорії у працях К.Маркса і Ф.Енгельса 70- 90-х років.

Розвиток В.І.Леніним марксистської політичної економії.

Марксизм і сучасність.

План практичного заняття

1. Історичні умови зародження і початок формування марксистської політичної економії в 40- 50 рр. ХІХ ст.
2. Розробка К.Марксом і Ф.Енгельсом економічної теорії капіталізму.
3. Питання економічної теорії у працях К.Маркса і Ф.Енгельса 70- 90-х років.
4. Розвиток В.І.Леніним марксистської політичної економії.
5. Марксизм і сучасність

Література до теми 6

1. Агапова И.И. История экономической мысли. Курс лекций. - М.:1998. С. 71-83.
2. Багатурия Г.А., Выгодский В.С. Экономическое наследие Карла Маркса. – М.: Мысль. 1976.
3. Баликоев В.З. Общая экономическая теория. Учебное пособие. -Новосибирск.: 1996. С.51-53.
4. История экономических учений: Учеб. пособие / Под ред. В. Автономова, О. Ананьина, Н. Макашевой. М.: ИНФРА –М, 2004. С. 110 -136.
5. Історія економічних вчень: Підручник. /Корнійчук Л. Я., Татаренко Н. О., Поручник А. М. та ін. - К.: КНЕУ. 1999. С.175-215..
6. Костюк В.Н. История экономических учений. Курс лекций. - М.: 1998. С.71-81.
7. Ленин В.И. Три источника и три составные части марксизма. - Ленин В.И. Полн. Собр. Соч. Т.23.
8. Майбурд Е.М. Введение в историю экономической мысли - М: 1996. С. 216-223, 248-253, 271-309.
9. Маркс К. Капитал Т.1- 4. - Маркс К., Энгельс Ф. Соч. 2-е изд. Т.23 -26-Ч.І-ІІ.
- 10.Маркс К. К критике политической экономии. - Маркс К., Энгельс Ф. Соч. 2-е изд. Т.2. С.13
- 11.Мешко І.М. Історія економічних вчень: основні течії західноєвропейської та американської економічної думки. - К.: 1994. С. 43-56.
- 12.Негиши Т. История экономической теории. Учебник. /Под ред. Любимова Л.Л., Автомонова В.С. - М.: 1995. С.226-279.
- 13.Сурин А.И. История экономики и экономической мысли. - М.: 1998. С.71-81.
- 14.Титова Н.Е. История экономических учений: Курс лекций.- М.: ВЛАДОС. 1997. С. 85-90.
- 15.Шишкин А.Ф. Экономическая теория. Учебник. Т І.-М.: 1996. С.41-45.
- 16.Экономическая теория. Хрестоматия. /Под ред. Борисова Е.Ф.- М.: Высшая школа. 1995. С.28-51.
- 17.Ядгаров Я.С. История экономических учений. Учебник. - М.: 1997. С. 98-113.

Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте джерела соціально-економічних досліджень марксизму.
2. Чи випадково саме в Німеччині з'явилась фундаментальна теорія, яка обґрунтувала можливість і необхідність руху до соціалізму?
3. Які спільні роботи мали К. Маркс і Ф. Енгельс? Що за питання в них розглядаються?
4. Що уявляє “принцип матеріалістичного розуміння історії” в теорії

- Маркса і Енгельса?
5. Що розуміє Маркс під базисом і надбудовою?
  6. У чому полягає “формаційний” підхід до аналізу історичного розвитку в теорії марксизму?
  7. Який принцип розподілу буде панувати в умовах комунізму згідно марксистській теорії? Чому цей принцип нездійснений з точки зору “економікс”?
  8. У чому специфіка поглядів Маркса в теорії класів суспільства?
  9. У чому суть теорії Маркса про подвійний характер праці?
  10. Чим Маркс визначає субстанцію вартості?
  11. Яким чином Маркс вирішив протиріччя, яке виникало в теорії трудової вартості Сміта-Рікардо при обміні між працею і капіталом?
  12. Які властивості товару “робоча сила” виділив Маркс?
  13. У чому полягає механізм виникнення додаткової вартості в теорії Маркса?
  14. Що розуміє Маркс під абсолютною і відносною додатковою вартістю?
  15. Яке значення в теорії Маркса має розподіл капітала на постійний та змінний?
  16. Що таке в теорії Маркса органічна будова капіталу і яким чином її зміна відбивається на нормі прибутку?
  17. У чому полягає зміст “суперечності” між I і III томами “Капіталу”? Чи була ця суперечність вирішена?
  18. Як формулює Маркс “закон капіталістичного нагромадження”?
  19. На які підрозділи Маркс розділив суспільний капітал?
  20. Які антагоністичні протиріччя, на думку Маркса, імманентно властиві капіталістичному суспільству?
  21. Як марксизм ставиться до доктрини “економічного лібералізму”?
  22. Яким чином в теорії Маркса відбувається перетворення вартості в ціну виробництва?
  23. Що розумів Маркс під абсолютною рентою?
  24. Яку політичну економію Маркс називає “вульгарною” і чому?
  25. Яким питанням присвячений IV том “Капіталу”?
  26. У чому полягає критика Марксом положення Лассаля про “неурізаний продукт”?
  27. Як Ф. Енгельс трактує політичну економію і вузькому і широкому сенсах?
  28. Які основні ідеї містяться у роботі В.І. Леніна “Імперіалізм як вища стадія капіталізму”?
  29. Чому Ленін вважав, що державно-монополістичний капіталізм є матеріальною передумовою соціалізму?
  30. У чому розбіжності і специфіка ортодоксального і ревізійністського напрямків у марксизмі?
  31. Які висновки марксової теорії щодо розвитку капіталізму не підтвердилися історією?

ТЕСТИ ДО ТЕМИ 6

1. Що з переліченого відносять до ідейних джерел марксизма?
  - а) німецьку класичну філософію;
  - б) протиріччя в розвитку капіталізму;
  - в) християнську релігію;
  - г) англійську класичну політекономію;
  - д) утопічний соціалізм.
2. Маркс вважав предметом політичної економії:
  - а) дослідження людських відносин і поведінки;
  - б) дослідження природи і причин створення багатства;
  - в) дослідження виробничих відносин;
  - г) дослідження законів розподілу багатства.
3. Визначте спільні роботи Маркса і Енгельса:
  - а) «Капітал»;
  - б) «Святе сімейство»;
  - в) «Анти-Дюринг»;
  - г) «Німецька ідеологія»;
  - д) «Маніфест Комуністичної партії».
4. Які з перелічених положень є оригінальними для теорії марксизму?
  - а) ідея базису і надбудови;
  - б) теорія трьох чинників виробництва;
  - в) доктрина економічного лібералізму;
  - г) теорія додаткової вартості;
  - д) теорія подвійного характеру праці.
5. Що в марксизмі розглядається як діалектична єдність?
  - а) виробничі сили і виробничі відносини;
  - б) виробничі сили і економічний базис;
  - в) виробничі відносини і надбудова;
  - г) надбудова і формація.
6. Що марксизм називає рушійною силою соціального прогресу:
  - а) просвітительство;
  - б) класову боротьбу;
  - в) науково-технічний прогрес;
  - г) законодавче вирішення соціальних конфліктів.
7. Необхідність переходу до якої суспільно-економічної формації обґрунтовано у марксизмі:
  - а) індустріальної;
  - б) інформаційної;

- в) комунізму;
- г) соціалізму.

8. Мета теоретичних побудов Маркса:

- а) заклик до негайних революційних дій і встановлення диктатури пролетаріату;
- б) доведення неминучості еволюції капіталізму і переходу до нової формації;
- в) реформування суспільства на основі морального вдосконалення людства;
- г) реформування суспільства на основі досконалого законодавства.

9. Яке протиріччя в трудовій теорії вартості Сміта-Рікардо намагався вирішити Маркс?

- а) протиріччя еквівалентності обміну між працею і капіталом;
- б) протиріччя між виробництвом і споживанням;
- в) протиріччя між виробництвом і нагромадженням;
- г) протиріччя між нагромадженням і споживанням.

10. Яке з наступних положень стосовно теорії Маркса є вірним?

- а) Маркс вважав, що трудова теорія Сміта – Рікардо змогла довести дієздатність закону вартості в умовах капіталізму.
- б) Маркс вважав, що суперечність у трудовій теорії вартості Сміта-Рікардо розв'язується, якщо предметом купівлі-продажу вважати робочу силу, а не працю.
- в) Маркс вважав, що капіталіст не сплачує повністю робітникові вартість його робочої сили.

11. Специфічний розподіл капіталу виключно в теорії Маркса передбачає:

- а) на основний і оборотний;
- б) на постійний і змінний;
- в) на виробничий і невиробничий;
- г) на реальний і фіктивний.

12. Які характеристики праці виділяє Маркс у теорії «подвійного характеру праці»:

- а) розумова і фізична;
- б) конкретна і абстрактна;
- в) наймана і вільна;
- г) доцільна і недоцільна.

13. Які з наступних теорій є особистим відкриттям Маркса:

- а) трудова теорія вартості;
- б) теорія додаткової вартості;

- в) теорія подвійного характеру праці;
- д) теорія витрат виробництва;
- е) теорія попиту і пропозиції.

14. Маркс стверджує, що джерело додаткової вартості існує:

- а) в сфері розподілу;
- б) в сфері обігу;
- в) в сфері виробництва;
- г) в сфері споживання.

15. Фактором тенденції норми прибутку до зниження в теорії Маркса є:

- а) падіння продуктивності праці;
- б) зростання органічної будови капіталу;
- в) зростання рівня зробітної плати робочих;
- г) зростання доходів землевласників.

16. Що є об'єктом реалізації найманого робітника капіталісту в теорії Маркса?

- а) послуги праці;
- б) вироблений продукт;
- в) капітал;
- г) робоча сила.

17. Згідно з теорією марксизма абстрактна праця:

- а) створює субстанцію вартості;
- б) створює споживну вартість;
- в) є кількісно і якісно неоднородною;
- г) є приватною справою виробника.

18. Які властивості має робоча сила як товар?

- а) вартість;
- б) додаткову вартість;
- в) споживну вартість;
- г) не має вартості.

19. Прибуток капіталіста згідно теорії додаткової вартості створюється:

- а) в процесі споживання авансованого капіталу;
- б) в процесі споживання змінного капіталу;
- в) в процесі споживання основного капіталу;
- г) в процесі споживання постійного капіталу.

20. Що з переліченого Маркс відносить до змінного капіталу?

- а) частина капіталу, яка йде на купівлю обладнання;

- б) частина капіталу, яка йде на купівлю споруд;
- в) частина капіталу, яка йде на купівлю сировини;
- г) частина капіталу, яка йде на купівлю робочої сили.

21. Органічна будова капіталу в теорії Маркса – це є:

- а) відношення основного до оборотного капіталу;
- б) відношення авансованого до змінного капіталу;
- в) відношення постійного до змінного капіталу;
- г) відношення оборотного до змінного капіталу.

22. Які відособлені форми промислового капіталу виділяє Маркс?

- а) власний і позичковий;
- б) торговий і позичковий;
- в) постійний і змінний;
- г) реальний і фіктивний.

23. Що з переліченого Маркс відносить до перетворених форм додаткової вартості?

- а) прибуток;
- б) заробітну плату;
- в) земельну ренту;
- г) капітал;
- д) гроші.

24. У чому полягає зміст протиріччя між I та III томами «Капіталу»?

- а) логічна суперечність переходу від поділу капіталу на основний і оборотний до поділу його на перемінний і змінний;
- б) логічна суперечність переходу від трудової вартості до ціни виробництва;
- в) логічна суперечність переходу від внутрішньогалузевої до міжгалузевої конкуренції;
- г) зазначених протиріччя в теорії Маркса взагалі не існує.

25. Перетворення вартості в ціну виробництва відбувається внаслідок дії:

- а) досконалої конкуренції;
- б) внутрішньогалузевої конкуренції;
- в) нецінової конкуренції;
- г) міжгалузевої конкуренції.

26. На які підрозділи Маркс розподіляє суспільне виробництво?

- а) виробництво матеріальних товарів і виробництво послуг;
- б) виробництво засобів виробництва і виробництво предметів споживання;

- в) виробництво предметів тривалого споживання і виробництво предметів короткочасного споживання;
- г) виробництво товарів підвищеного попиту і виробництво товарів повсякденного попиту.

27. Яким було відношення Маркса до циклічності економічного розвитку капіталізму?

- а) капіталізм здатний підтримувати рівновагу на макрорівні внаслідок дії закону Сея;
- б) капіталізм здатний підтримувати рівновагу на макрорівні за умов вдосконалення законодавства;
- в) в умовах капіталізму кризи неминучі, тому що мають матеріальну основу і регулярний характер;
- г) в умовах капіталізму кризи можуть мати місце, але вони носять випадковий характер.

28. Що є предметом дослідження четвертого тому “Капіталу” Маркса?

- а) процес виробництва капіталу
- б) процес обігу капіталу;
- в) процес капіталістичного виробництва, взятий у цілому;
- г) аналіз теорій походження прибутку.

29. На які два періоди Маркс поділив розвиток політичної економії?

- а) доринкова і ринкова політична економія;
- б) класична і вульгарна політична економія;
- в) класична і маржиналістська політична економія;
- г) капіталістична і соціалістична політична економія.

30. Який принцип не буде притаманний соціалістичному ладу згідно вченню марксизму?

- а) суспільна власність на засоби виробництва;
- б) поділ суспільства на класи;
- в) планомірна організація економічних процесів;
- г) трудовий принцип розподілу створеного продукту.

31. Як можна визначити сприйняття Леніним теорії марксизму:

- а) ортодоксальне сприйняття;
- б) критичне переосмислення;
- в) вульгарне сприйняття;
- г) заперечення головних теоретичних постулатів.

32. Які з зазначених робіт належать В.І. Леніну?

- а) «Анти-Дюринг»;
- б) «Імперіалізм як вища стадія капіталізму»;
- в) «Критика Готської програми»;

- г) «Розвиток капіталізму в Росії»;
- д) «Походження сім'ї, приватної власності і держави».

Після вивчення теми студент повинен знати:

- Історичні умови зародження і початок формування марксистської політичної економії в 40- 50 рр. ХІХ ст.
- Розробку К.Марксом і Ф.Енгельсом економічної теорії капіталізму.
- Структуру й основні проблеми томів “Капіталу” К.Маркса.
- Питання економічної теорії у працях К.Маркса і Ф.Енгельса 70- 90-х років.
- Розвиток В.І.Леніним марксистської політичної економії.

Після вивчення теми студент повинен уміти:

- Визначити історичні умови зародження і початок формування марксистської політичної економії в 40- 50 рр. ХІХ ст.
- Дати характеристику методології дослідження «Капітала» К. Маркса
- Розкрити структуру й основні проблеми I, II й III томів “Капіталу” К.Маркса.
- Охарактеризувати теоретичні проблеми IV тому “Капіталу”.
- Проаналізувати науковий внесок В.І.Леніним марксистської політичної економії.

Тема 7. Виникнення альтернативної школи політичної економії Німецька національна політекономія.

Започаткування системи національної політичної економії у Німеччині. Ідеї А. Мюллера.

Економічні погляди Ф.Ліста. Проблеми зайнятості та інвестицій. Доктрина “індустріального виховання нації.” Ідеї протекціонізму.

Концепції історичної школи. Предмет і метод дослідження. Опозиція класичній школі, критика гедонізму. Інституціоналізм історичної школи. В. Рошер, К.Кніс, Б.Гільдебранд.

Нова історична школа. Критика методу класичної політичної економії. Дослідження соціальних проблем, ролі соціальних інститутів. Започаткування соціал-націоналістичних ідей.

Теорії державного регулювання економіки. Г.Шмоллер, Л.Брентано, К. Бюхер.

Виникнення інституціонального напрямку в німецькій політичній економії. Теорії соціально-орієнтованого та свідомо сформованого суспільства. Ідеї соціального плюралізму. В.Зомбарт, М. Вебер. Соціальний напрям у політичній економії. Ідеї реформізму. Р.Штамлер, Р.Штольцман.

План практичного заняття

1. Започаткування системи національної політичної економії у Німеччині. Економічні погляди Ф.Ліста.
2. Концепції історичної школи.
3. Нова історична школа.
4. Виникнення інституціонального напрямку в німецькій політичній економії. Теорії соціально-орієнтованого та свідомо сформованого суспільства.

ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ 7

1. Агапова И.И. История экономической мысли. - М.: 1998. С.113-119
2. Бартенев С.А. История экономических учений.- М.: 1998. С.31-40, 74-79.
3. Вебер М. Избранные произведения. М. 1990.
4. Зомбарт В. Современный капитализм. В 3-х т. М.-Л. 1928-1931.
5. История экономических учений. Учебник. /Рындина М.Н., Василевский Е.Г., Голосов В. В. и др. - М.: Высшая школа. 1983. С. 91-99, 184-192.
6. История экономических учений: Учеб. пособие / под ред. В. Автономова, О. Ананьина, Н. Макашевой.- М.: ИНФРА-М, 2004. С. 138 – 158.
7. Історія економічних учень. Підручник. /За ред. Корнійчук Л. Я., Татаренко Н. О., Поручник А. М. та ін. - К.: КНЕУ. 1999. С. 216-237.
8. Левита Р.Я История экономических учений.- М.. 1998. С. 57-65, 88-91
9. Майбурд Е.М. Введение в историю экономической мысли. - М.:1996. С.310-329
- 10.Мешко І.М. Історія економічних вчень. - К.: “Вища школа”. 1994. С. 40-43. 56-60.
- 11.Селигмен Б. Основные течения современной экономической мысли.- М. 1968. Гл.1. Протест исторической школы.
- 12.Титова Н.Е. История экономических учений. - М.: Владос. 1997. С. 82-83,59-60
- 13.Ядгаров Я. С. История экономических учений. Учебник.- М.: ИНФРА-М, 1997. С. 115-155

Контрольні запитання

1. У чому проявилась специфіка історичного і соціально-економічного становища Німеччини середини ХІХ ст.?
2. Чому саме в Німеччині відбулося зростання націоналізму?
3. У чому полягає пошук історичною школою “третього” шляху між крайностями економічного лібералізму і соціалізму?
4. Які методи дослідження використовувала історична школа Німеччини?
5. Чому деяких представників історичної школи називали “катедер-соціалістами”?
6. Як трактував Ф. Ліст предмет політичної економії?

7. У чому проявилась розширена трактовка “виробничих сил” Ф. Лістом?
8. Що розумів Ф. Ліст під “індустріальним вихованням нації”?
9. Які стадії у економічному розвитку нації виділяє Ф. Ліст?
10. Яким чином і чому Ф. Ліст пропонує використовувати принцип “виховного протекціонізму”?
11. Як В. Рошер сформулював сутність історичного методу?
12. Яким критерієм користувався В. Рошер при періодизації економічного розвитку? Що це за періоди?
13. Якими проблемами, на думку В. Рошера, повинна займатись політична економія?
14. Як ставився Б. Гільдебранд до існування приватної власності?
15. Які фази еволюції розвитку господарства виділяє Б. Гільдебранд? Яким критерієм він при цьому користується?
16. Охарактеризуйте ставлення і аргументацію К. Кніса до існування економічних законів.
17. У чому проявились особливості соціально-економічного становища Німеччини кінця ХІХ ст., які обумовили становлення “молодої” історичної школи?
18. У чому проявились спадкоємність і розбіжності “старої” і “нової” історичної школи?
19. Яким шляхом пропонував Г. Шмоллер розв’язати класовий конфлікт між капіталістами і робочими?
20. Який напрямок започаткувала “нова” історична школа і в чому його специфіка?
21. Як представники “нової” історичної школи розуміли умови “класового миру” і “соціальної солідарності” та шлях їх досягнення?
22. Яким чином М. Вебер пов’язав становлення капіталізму з протестанською етикою?
23. Які два чинники (“два духа”) обумовили становлення капіталізму в Західній Європі згідно теорії В. Зомбарта?
24. Який суспільний лад прийде на зміну капіталізму в теорії В. Зомбарта і якими будуть його характеристики?
25. Які погляди В. Зомбарта сприяли формуванню ідеології німецького фашизму?

ТЕСТИ ДО ТЕМИ 7

1. Які фундаментальні положення класичної школи політичної економії безумовно запозичила історична школа?
  - а) індивідуалізм;
  - б) гедонізм;
  - в) космополітизм;
  - г) жодне з наведеного.

2. Яка з характеристик економічної науки не має відношення до історичної школи:
  - а) дослідження статичного стану інститутів;
  - б) междисциплінарність;
  - в) етична орієнтованість;
  - г) “чиста “ економічна теорія.

3. Особливі умови виникнення історичної школи саме в Німеччині проявились у:
  - а) відсутності єдиної держави;
  - б) бурхливому розвитку індустрії;
  - в) економічній відсталості;
  - г) інтенсивному розвитку капіталізму.

4. Для історичної школи політичної економії в Німеччині є характерним:
  - а) пошук загальних закономірностей у розвитку будь-якого суспільства;
  - б) пошук особливостей і відмінностей у розвитку національних господарств;
  - в) зведення до мінімуму функцій держави;
  - г) скасування обмежень у зовнішній торгівлі..

5. Які з перелічених принципів соціалістів заперечувала і не сприймала історична школа?
  - а) активне державне втручання в економіку;
  - б) примат суспільних інтересів;
  - в) революційний егалітаризм;
  - г) критика приватної власності.

6. Проти якого методу аналізу рішуче виступали представники історичної школи?
  - а) емпіричного;
  - б) каузального;
  - в) статистичного;
  - г) логічної абстракції.

7. Яке з наступних положень характеризує історичну школу?
  - а) відстоювання принципів економічного лібералізму;
  - б) заперечення існування об’єктивних економічних законів;
  - в) декларування принципу державного невтручання;
  - г) заперечення національних особливостей економічного розвитку.

8. Яку ідею запропонував Ф. Ліст?
  - а) егалітарний розподіл створеного продукту;
  - б) економічний індивідуалізм;

- в) космополітичну економію;
  - г) виховальний протекціонізм.
9. Ф. Ліст вважав, що вільна торгівля доцільна для:
- а) країн, що перебувають на однаковій стадії розвитку;
  - б) країн, що перебувають на різних стадіях розвитку;
  - в) будь-яких капіталістичних країн;
  - г) економічно відсталих країн.
10. Кого з перелічених авторів відносять до “старої” історичної школи?
- а) А. Мюллер;
  - б) В. Рошер;
  - в) Б. Гільдебранд;
  - г) Ф. Ліст;
  - д) К. Кніс.
11. Історичний метод політичної економії передбачає:
- а) опис еволюції господарських процесів різних народів;
  - б) аналіз загальних тенденцій суспільного розвитку;
  - в) пояснення явищ і процесів через внутрішні суперечності;
  - г) відволікання від випадкового і другорядного.
12. Що з переліченого характеризує економічні погляди В. Рошера?
- а) прихильник еволюційного розвитку суспільства;
  - б) прихильник революційних перетворень у суспільстві;
  - в) заперечення існування загальних законів економічного розвитку;
  - г) пошук загальних законів економічного розвитку.
13. Який критерій взяв за основу своєї періодизації господарського розвитку В. Рошер?
- а) рівень розвитку продуктивних сил;
  - б) способи організації обміну продуктами;
  - в) три фактори виробництва;
  - г) етичні фактори.
14. Б. Гільдебранд вершиною прогресу економіки будь-якої нації вважає:
- а) мануфактурну індустрію;
  - б) комерційне господарство;
  - в) кредитне господарство;
  - г) грошове господарство.
15. Яке з положень є вірним для економічних поглядів Б. Гільдебранда?
- а) історичний прогрес неможливий без існуванням приватної власності;
  - б) існування приватної власності унеможливорює історичний прогрес;

- в) проголошення ідеї “індустріального” виховання нації;
- г) розробка моделі “економічної людини”.

16. Що з переліченого характеризує економічні погляди К. Кніса?

- а) ідея про загальну закономірність історичного процесу;
- б) не існує ніяких економічних законів, а є тільки закони природи;
- в) основним методом пізнання є логічна абстракція;
- г) кожна країна не може мати свою особисту політичну економію.

17. Який новий напрям в економічній теорії започаткувала “нова” історична школа?

- а) ліберальний;
- б) соціально-етичний;
- в) економетричний;
- г) експериментальний.

18. Г. Шмоллер вважав, що класовий конфлікт робочих і капіталістів можливо вирішити:

- а) шляхом революційного перевороту;
- б) шляхом реформ у сфері обігу;
- в) шляхом соціального законодавства і соціальних гарантій;
- г) шляхом “індустріального виховання нації”.

19. У чому особливість поглядів Л.Брентано?

- а) вважав, що теоретична політична економія не має прикладного значення;
- б) застосовував математичні методи аналізу
- в) абсолютизував роль проспілок у поліпшенні становища робочого класу;
- в) абсолютизував позитивну роль держави у вирішенні класового конфлікту.

20. Хто автор роботи “Протестантська етика і дух капіталізма”:

- а) Г. Шмоллер;
- б) К. Бюхер;
- в) Л. Брентано;
- г) М. Вебер.
- д) В. Зомбарт.

21. Кого з представників історичної школи можна вважати попередником теорії “змішаної економіки”?

- а) Г. Шмоллер;
- б) К. Бюхер;
- в) Л. Брентано;
- г) В. Зомбарт;

д) М. Вебер.

22. В Зомбарт вважав, що суспільство прямує до:

- а) соціалізму;
- б) імперіалізму;
- в) змішаного господарства;
- г) бартерного господарства.

23. Хто з представників нової історичної школи розрізняв буржуазний дух і дух підприємництва?

- а) Г. Шмоллер;
- б) К. Бюхер;
- в) Л. Brentano;
- г) М. Вебер.
- д) В. Зомбарт.

Після вивчення теми студент повинен знати:

- Економічні погляди Ф. Ліста.
- Концепції історичної школи.
- Предмет і метод дослідження історичної школи.
- Концепції нової історичної школи.
- Дослідження соціальних проблем, ролі соціальних інститутів.
- Виникнення інституціонального напрямку в німецькій політичній економії.

Після вивчення теми студент повинен уміти:

- Визначити чинники започаткування системи національної політичної економії у Німеччині.
- Охарактеризувати економічні погляди Ф. Ліста.
- Проаналізувати предмет і метод дослідження історичної школи.
- Висвітлити сутність критики методу класичної політичної економії представниками історичної школи.
- Дати характеристику виникнення інституціонального напрямку в німецькій політичній економії.

Тема 8. Маржиналізм. Становлення неокласичної традиції в економічній теорії.

Виникнення маржиналізму. Проблеми економічної рівноваги. Започаткування основ теорії граничної корисності. Г. Госсен, Й. Тюнен . Ж. Дюпюї, А. Курно, С. Джевонс.

Австрійська школа граничної корисності. Предмет і метод дослідження. Теоретичні погляди К. Менгера, Є. Бем-Баверка, Ф. Візера.

Формування неокласичної традиції в західній політичній економії в

другій половині 19-го - на початку 20 ст.

Кембрідзька школа. Економічна теорія А. Маршалла. Синтез післярікардианської політекономії і маржиналізму. Теорії корисності, ціни, “попиту та пропозиції”, “економічної рівноваги”. Розвиток неокласичної традиції в працях А. Пігу та Р. Хоутрі. Перегляд неокласичної теорії ринку.

Американська школа маржиналізму в політичній економії. Теорії “статисти та динаміки”, “граничної продуктивності” Д. Б. Кларка. Категорії заробітної плати, ціни, процента, прибутку, закон спадаючої прибутковості.

Економічні концепції шведської (стокгольмської) школи. К. Вікселль, Г. Кассель.

Математична школа в політичній економії. Економічна рівновага. Ринкове саморегулювання. Теоретичні моделі Л. Вальраса, В. Парето.

План практичного заняття

1. Виникнення маржиналізму.
2. Австрійська школа граничної корисності.
3. Кембрідзька школа.
4. Американська школа маржиналізму в політичній економії.
5. Економічні концепції шведської школи.
6. Математична школа в політичній економії.

ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ 8

1. Австрийская школа в политической экономии: К. Менгер, Е. Бем – Баверк, Ф. Визер.- М.: Экономика. 1992.
2. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе. - М.: Дело ЛТД .1994. С.275-395, 461-568.
3. История экономических учений. Учебник. / Рындина М.Н., Василевский Е. Г., Голосов В.В. и др. - М.: Высшая школа. 1983. С.192-202.
4. История экономических учений: Учеб. пособие / под ред. В. Автономова, О. Ананьина, Н. Макашевой.- М.: ИНФРА-М, 2004. С. 175-298.
5. Історія економічних учень. Підручник /За ред. Корнійчук Л.Я., Татаренко Н.О., Поручник А.М. та ін.- К.: КНЕУ. 1999. С.238-266.
6. Кларк. Дж.Б. Распределение богатства. – М.: Экономика. 1992
7. Костюк В.Н. История экономических учений. – М.: Центр. 1997. С.82-136.
8. Майбурд Е.М. Введение в историю экономической мысли. - М.:1996. С.329-467.
9. Маршалл А. Принципы экономической науки. – М.: Прогресс. 1993.
10. Мешко І.М. Історія економічних вчень.- К.: Вища школа. 1994. С. 56-64.

11. Негиши Т. История экономической теории.- М. Аспект-пресс. 1995. С. 373-398.
12. Пигу А. Экономическая теория благосостояния. Т.1,2. – М.1985.
13. Ролз Дж. Теория справедливости. Новосибирск. 1995.
14. Сурин А.И. История экономики и экономических учений.- М.: 1998. С.85-113.
15. Селигмен Б. Основные течения современной экономической мысли.- М.: Прогресс. 1981. Гл.4.
16. Титова И.Е. История экономических учений.- М.: ВЛАДОС.1997. С. 83-85, 95-96.
17. Ядгаров Я.С. История экономических учений. Учебник.- М.; Экономика.1996. С. 133-184.

Контрольні запитання

1. Класична школа політекономії ключовою проблемою вважала природу виникнення і зростання багатства, а маржиналісти поставили нову проблему. Яку саме?
2. Які методологічні принципи використовував маржиналізм? Який з них був абсолютно новаторським?
3. Які постулати класичної школи були запозичені маржиналізмом і неокласичним напрямком?
4. Якими двома етапами проходила маржиналістська революція?
5. У чому виявилися розбіжності в теорії цінності маржиналістів і класиків?
6. Назвіть попередників маржиналізму і проблеми дослідження кожного з них.
7. У чому полягають перший і другий закони Госсена?
8. У чому полягала розбіжність визначення цінності блага між австрійською школою маржиналізму і класичними теоріями?
9. Яким чином “парадокс Сміта” пояснила австрійська школа?
10. Які фактори - попиту чи пропозиції – визначають цінність товару в австрійській теорії?
11. Що уявляє собою “метод робінзонади”, який запропонувала австрійська школа?
12. У чому різниця кардиналістського й ординалістського підходів до визначення граничної корисності?
13. У чому сутність концепції “альтернативних витрат “ і “вміння” Ф. Візера?
14. Що уявляють собою теперішні та майбутні блага в теорії Е. Бем-Баверка? У чому полягає суть його “теорії очікувань”?
15. У чому недолік моделі загальної економічної рівноваги Л. Вальраса?
16. У чому полягає суть і до якої сфери має відношення оптимум Парето?
17. З яким представником неокласичного напрямку пов’язують запровадженні “нової” науки – економікс? У чому її особливості?
18. Яким чином функціональна теорія ціни А. Маршалла намагалась

- скасувати суперечності моністичних теорій вартості?
19. Що уявляють собою “ножиці” Маршалла?
  20. Яку роль А. Маршалл в своїй теорії відводив фактору часу? Які періоди він виділяв?
  21. Хто з представників неокласичного напрямку розділив економічну науку на три розділи: універсальна, статична, динамічна? Що є предметом вивчення кожного з них?
  22. Що являє собою концепція “чистої економіки”?
  23. Якими чинниками визначається добробут суспільства в теорії А. Пігу?
  24. Які форми державного втручання в економіку розділяв А. Пігу? Які з них є доцільними для умов вільної конкуренції, а які – для умов монополії?
  25. Яким чином теорія розподілу багатства Дж.Б. Кларка визначає величину заробітної плати, відсотку та прибутку?
  26. У чому різниця між статичною і динамічною економічною теорією в інтерпретації Дж.Б. Кларка?
  27. У чому полягає закон граничної продуктивності Дж.Б. Кларка?
  28. Чим відрізняється теорія рівноваги Л. Вальраса від теорії рівноваги А. Маршалла?
  29. У чому суть “оптимума Парето”?

ТЕСТИ ДО ТЕМИ 8

1. Про здійснення маржиналістської революції вперше в 1886 р. проголосив:
  - а) К. Менгер;
  - б) У Джевонс;
  - в) Л. Вальрас;
  - г) В. Парето.
2. Маржиналісти предметом економічних досліджень вважали:
  - а) природу виникнення і зростання багатства;
  - б) ефективний розподіл ресурсів і оптимальну їх комбінацію;
  - в) особливості розвитку національних економік;
  - г) дію об’єктивних економічних законів.
3. Що з переліченого не можна віднести до методологічних принципів маржиналістського напрямку:
  - а) суб’єктивно-психологічний аналіз;
  - б) статичний аналіз;
  - в) мікроекономічний аналіз;
  - г) макроекономічний аналіз;
  - д) граничний аналіз.
4. Що з переліченого є морально-філософським підґрунтям маржиналізму?
  - а) гедонізм;

- б) аскетизм;
- в) націоналізм;
- г) агностицизм.

5. Особливістю маржиналістського підходу до аналізу економічних процесів є:
- а) широке використання математичного апарату;
  - б) принципова відмова від використання математичного апарату;
  - в) дослідження динаміки руху економічної системи;
  - г) дослідження виробничих відносин суспільства.
6. Маржинальна економічна теорія ґрунтується на дослідженні:
- а) середніх економічних величин;
  - б) сукупних економічних величин;
  - в) граничних економічних величин;
  - г) агрегованих економічних величин.
7. Які положення і підходи маржиналісти взяли на озброєння у класичної школи?
- а) витратний принцип визначення вартості;
  - б) модель “економічної людини”;
  - в) математичний апарат дослідження;
  - г) модель недосконалої конкуренції.
8. Здійснення маржиналістської революції пов’язують з трьома представниками:
- а) К. Менгер;
  - б) А. Пігу;
  - в) У.С. Джевонс;
  - г) Л. Вальрас;
  - д) Ф. Еджуорт.
9. На яку модель поведінки індивіда спирається маржиналізм?
- а) опортуністичну;
  - б) спонтанну;
  - в) раціональну;
  - г) емпіристичну.
10. Теоретичним попередником якої неокласичної теорії став Г. Тюнен?
- а) теорії граничної корисності;
  - б) теорії попиту і пропозиції;
  - в) теорії граничної продуктивності;
  - г) теорії загальної економічної рівноваги.
11. Що з переліченого аналізував А. Курно ?

- а) виробничу функцію;
- б) модель максимізації прибутку монополії;
- в) дослідження цінового надлишка;
- г) встановлення рівноваги попиту і пропозиції.

12. Хто з попередників маржиналізму досліджував сумарну суспільну вигоду як сукупність надлишків споживача і виробника?

- а) А. Курно;
- б) Г. Госсен;
- в) Ж. Дюпюї;
- г) Г. Тюнен.

13. Принцип спадної граничної корисності вперше чітко обгрунтував:

- а) А. Курно;
- б) Г. Госсен;
- в) Ж. Дюпюї;
- г) Г. Тюнен.

14. Термін “граничний” у маржиналістів означає:

- а) невелику зміну економічної величини, яка вимірюється;
- б) несуттєву зміну величини, яка вимірюється;
- в) межову зміну величини, яка вимірюється;
- г) додаткову зміну величини, яка вимірюється.

15. Закон спадної граничної корисності означає, що:

- а) споживач прагне мінімізувати граничну корисність;
- б) корисність товарів, що купуються, спадає зі збільшенням доходу споживача;
- в) додаткова корисність від споживання додаткової одиниці блага зменшується;
- г) відношення граничних корисностей завжди менше, ніж відношення цін.

16. Хто з попередників маржиналізму, відомий як фахівець-математик, започаткував математичні методи аналізу в економіці?

- а) Ж. Дюпюї;
- б) Г. Госсен;
- в) А. Курно;
- г) Г. Тюнен;
- д) Е. Кондильяк.

17. Яке поняття вперше запровадив в економічну науку А. Курно?

- а) гранична корисність;
- б) альтернативні витрати;
- в) еластичність попиту;

г) криві байдужості.

18. Австрійська школа спиралась на наступні методологічні постулати:

- а) междисциплінарний підхід;
- б) етична спрямованість;
- в) етична нейтральність;
- г) внеісторичний раціоналізм;
- д) конкретний історизм.

19. Австрійська школа визначала цінність блага:

- а) витратами праці;
- б) витратами капіталу;
- в) витратами факторів виробництва;
- г) корисністю;
- д) доходами.

20. Представники австрійської школи виходили з:

- а) примату виробництва;
- б) примату розподілу;
- в) примату обігу;
- г) примату споживання.

21. Австрійська школа в теорії цінності виходила з принципу:

- а) монізма;
- б) дуалізма;
- в) плюралізма.

22. Що з наступного характеризує теорію граничної корисності?

- а) об'єктивістський підхід;
- б) суб'єктивно-психологічний підхід;
- в) витратний підхід;
- г) трудовий підхід

23. Хто з представників австрійської школи висунув теорію альтернативних витрат?

- а) К. Менгер;
- б) Ф. Візер;
- в) Е. Бем-Баверк;
- г) жоден з них.

24. Яке з наступних положень відповідає теорії вартості К. Менгера?

- а) вартість визначається витратами факторів виробництва;
- б) вартість визначається граничною корисністю;
- в) вартість визначається доходами;
- г) вартість визначається трудовими витратами.

25. Вільні (неекономічні) блага у визначенні К. Менгера:
- а) не потребують відносин розподілу і власності;
  - б) потребують відносин розподілу і власності;
  - в) мають мінову цінність;
  - г) не мають мінової цінності.
26. Якими чинниками визначається суб'єктивна цінність блага в теорії австрійської школи?
- а) трудовими витратами на його виробництво;
  - б) ступенем насиченості благом;
  - в) рівнем запасу блага;
  - г) оцінками конкуруючих споживачів.
27. Які з перелічених тез характеризують наукові дослідження Е. Бем-Баверка?
- а) розподіл благ на економічні і неекономічні;
  - б) розподіл благ на теперішні і майбутні;
  - в) розмежування досконалої і недосконалої конкуренції;
  - г) розмежування соціально-економічної статичності і динаміки.
28. Хто з перелічених авторів запровадив в економічну науку поняття “кривих байдужості”?
- а) Л. Вальрас;
  - б) К. Менгер;
  - в) В. Парето;
  - г) Ф. Еджуорт.
29. Л. Вальрас є засновником маржиналістського напрямку:
- а) австрійської школи;
  - б) кембріджської школи;
  - в) американської школи;
  - г) лозанської школи.
30. Хто з представників неокласичного напрямку розмежував статичну і динамічну економіку:
- а) К. Менгер;
  - б) А. Маршалл;
  - в) Дж. Кларк;
  - г) Л. Вальрас.
31. Які заходи пропонує А. Пігу для досягнення загальнонародного добробуту?
- а) регресивна система оподаткування;
  - б) прогресивна система оподаткування;

- в) пропорційна система оподаткування;
- г) жодна з наведених.

32.В. Парето став засновником:

- а) кардиналістської теорії граничної корисності;
- б) ординалістської теорії граничної корисності;
- в) теорії загальної економічної рівноваги;
- г) теорії альтернативних витрат.

33.Стан системи, коли будь-який перерозподіл продуктів чи ресурсів не зможе поліпшити положення одного з учасників господарського процесу, не погіршуючи при цьому положення іншого учасника – це є ілюстрація:

- а) закону Госсена;
- б) шкали Менгера;
- в) оптимума Парето;
- г) “ножиць” Маршалла;
- д) ефекту Пігу.

34.На розробку якої теорії була спрямована наукова діяльність А. Пігу?

- а) теорія граничної корисності;
- б) кількісна теорія грошей;
- в) економічна теорія добробуту;
- г) модель загальної економічної рівноваги.

35.А. Маршалл доводив, що на цінність товару впливає :

- а) корисність;
- б) витрати виробництва;
- в) рівним чином корисність і витрати виробництва;
- г) тільки витрати праці.

36.“Хрест Маршалла” показує:

- а) критерій максимального добробуту суспільства;
- б) умови загальної економічної рівноваги;
- в) інтерпретацію часткової економічної рівноваги;
- г) умови досягнення максимуму крисності споживачем.

37.Пріоритетним методом дослідження в теорії А. Маршалла виступає:

- а) функціональний;
- б) каузальний;
- в) історичний;
- г) емпіричний.

38.Закон попиту полягає в тому, що:

- а) попит викликає відповідну пропозицію;

- б) пропозиція викликає відповідний попит;
- в) перевищення пропозиції над попитом викликає зниження ціни;
- г) при зниженні ціни товару обсяг покупок зростає;
- д) крива попиту має позитивний нахил;

39. Дослідження А. Маршалла стали системним обґрунтуванням положень:

- а) макроекономічного аналізу;
- б) мікроекономічного аналізу;
- в) мезоекономічного аналізу;
- г) мегаекономічного аналізу.

40. Рушійною силою економіки А. Маршалл вважав:

- а) класову боротьбу;
- б) конкуренцію;
- в) національний інтерес;
- г) еволюцію.

41. Рівноважна ціна в теорії А. Маршалла відповідає такому стану, коли:

- а) сума цін товарів дорівнює кількості грошей у обігу;
- б) ціна товарів співпадає з їх вартістю;
- в) величина попиту дорівнює величині пропозиції;
- г) ціна визначається суспільно-необхідним робочим часом.

42. Що з переліченого було предметом наукових досліджень Дж.Б. Кларка?

- а) пошук критерію суспільного добробуту;
- б) проблема розподілу багатства;
- в) дослідження діалектичної єдності продуктивних сил і виробничих відносин;
- г) умови одночасної рівноваги на товарному і грошовому ринках.

43. Дж.Б. Кларк доводив, що заробітна плата:

- а) визначається «залізним» законом її мінімального рівня;
- б) законодавчо встановленими нормами;
- в) вартістю засобів існування робітника;
- г) граничною продуктивністю праці.

44. Хто з представників неокласичного напрямку розробив математичну модель загальної економічної рівноваги?

- а) В. Парето;
- б) А. Маршалл;
- в) А. Пігу;
- г) Л. Вальрас;
- д) Дж.Б. Кларк.

45. Теоретична система Дж.Б. Кларка спрямована на доведення того, що:

- а) існування екстерналій робить ринковий механізм неефективним;
- б) кожен учасник обміну отримує рівну вигоду;
- в) кожен фактор виробництва отримує ту частку багатства, яку він створює;
- г) граничну корисність неможливо і недоцільно виражати в абсолютних кількісних одиницях.

46. Яка з перелічених неокласичних шкіл зробила певні кроки в бік макроекономічного аналізу?

- а) австрійська школа;
- б) кембріджська школа;
- в) стокгольмська школа;
- г) жодна з них, бо всі вони розглядали виключно мікроекономічні процеси.

47. Модель Л. Вальраса носить характер:

- а) динамічний;
- б) статичний;
- в) синергетичний;
- г) кумулятивний.

48. Авторство і теоретичне обґрунтування закону спадної продуктивності праці і капіталу належить:

- а) А. Маршаллу;
- б) К. Менгеру;
- в) А. Пігу;
- г) Дж. Кларку;
- д) Л. Вальрасу.

49. Яку з перелічених теорій можна вважати першою в маржиналістському напрямку?

- а) теорію граничної продуктивності;
- б) теорію граничної корисності;
- в) теорію попиту і пропозиції;
- г) теорію альтернативних витрат.

50. Хто є автором концепції “кумулятивного процесу”?

- а) К. Вікселль;
- б) Г. Кассель;
- в) Л. Вальрас;
- г) В. Парето.

Після вивчення теми студент повинен знати:

- Чинники виникнення маржиналізму.
- Започаткування основ теорії граничної корисності.

- Предмет і метод дослідження австрійської школи граничної корисності.
- Основні постулати кембрідзької школи.
- Економічні концепції американської школи маржиналізму в політичній економії.
- Економічні концепції шведської школи.
- Економічні концепції математичної школи в політичній економії

Після вивчення теми студент повинен уміти:

- Охарактеризувати виникнення маржиналізму.
- Проаналізувати основні постулати австрійської школи граничної корисності.
- Висвітлити основні положення економічної теорії А. Маршалла.
- Дати розгорнуту характеристику американській школі маржиналізму в політичній економії.
- Визначити економічні концепції шведської школи.
- Проаналізувати математичну школу в політичній економії.

Тема 9. Загальна характеристика розвитку економічної теорії у ХХ столітті

Проблеми соціально-економічного розвитку та їх відображення в економічних теоріях. Основні напрями розвитку економічної теорії та їх еволюція. Критерії класифікації і порівняльний аналіз основних напрямів економічної теорії. Кейнсіанство. Неокласичний напрям. Інституціоналізм.

Економічні концепції соціал-демократії. Ревізіонізм. Формування теоретичних джерел сучасного соціал-реформізму в першій третині ХХ століття. Соціал-реформістські моделі економічного розвитку. Сучасний соціал-реформізм.

Радянська економічна думка. Розвиток економічної теорії в Україні в радянський період.

Економічна думка перехідного періоду. Методологічні дискусії 20-30 рр. Розробка теорії сільськогосподарської кооперації в працях А.В.Чаянова та інших. Теорія “довгих хвиль” М.Д.Кондратьєва. Розвиток економічної думки в повоєнний період. Економічна дискусія 1951-1952 рр. Створення підручника з політичної економії. Проблеми політичної економії капіталізму та соціалізму у працях радянських економістів. Спроба створити основи цілісної системи політичної економії соціалізму. Внесок українських економістів у розвиток економічної теорії. Криза марксистської політичної економії, як відображення кризи соціалізму.

План практичного заняття

1. Проблеми соціально-економічного розвитку та їх відображення в економічних теоріях ХХ століття.. Критерії класифікації і порівняльний аналіз основних напрямів економічної теорії.

2. Економічні концепції соціал-демократії
3. Радянська економічна думка. Розвиток економічної теорії в Україні в радянський період.

Література до теми 9

1. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе. - М.: Дело ЛТД .1994. С.275-395, 461-568.
2. История экономических учений. Учебник. / Рындина М.Н., Василевский Е. Г., Голосов В.В. и др. - М.: Высшая школа. 1983. С.192-202.
3. История экономических учений: Учеб. пособие / под ред. В. Автономова, О. Ананьина, Н. Макашевой.- М.: ИНФРА-М, 2004. С. 175-298.
4. Історія економічних учень. Підручник /За ред. Корнійчук Л.Я., Татаренко Н.О., Поручник А.М. та ін.- К.: КНЕУ. 1999. С.238-266.
5. Костюк В.Н. История экономических учений. – М.: Центр. 1997. С.82-136.
6. Майбурд Е.М. Введение в историю экономической мысли. - М.:1996. С.329-467.
7. Мешко І.М. Історія економічних вчень.- К.: Вища школа. 1994. С. 56-64.
8. Негиши Т. История экономической теории.- М. Аспект-пресс. 1995. С. 373-398.
9. Сурин А.И. История экономики и экономических учений.- М.: 1998. С.85-113.
10. Селигмен Б. Основные течения современной экономической мысли.- М.: Прогресс. 1981. Гл.4.
11. Титова И.Е. История экономических учений.- М.: ВЛАДОС.1997. С. 83-85, 95-96.
12. Ядгаров Я.С. История экономических учений. Учебник.- М.; Экономика.1996. С. 133-184.

Контрольні запитання

1. Яким чином відобразились проблеми соціально-економічного розвитку в економічних теоріях ХХ століття?
2. Якими є основні напрями розвитку економічної теорії ХХ століття?
3. Критерії класифікації і порівняльний аналіз основних напрямів економічної теорії:
4. Економічні концепції соціал-демократії.
5. Сучасний соціал-реформізм.
6. Радянська економічна думка. Розвиток економічної теорії в Україні в радянський період.
7. Дайте характеристику економічної думки в часи переходу до нової економічної політики
8. Які методологічні проблеми були в центрі уваги дискусії 20-30-х років?

9. Які оригінальні ідеї у галузі народногосподарського планування і ким були висунуті в 20-ті роки?
10. Охарактеризуйте причини формування командно-адміністративної економічної системи?
11. Яке значення мала економічна дискусія 1951-1952 рр.?
  12. Яким є внесок українських радянських економістів у розвиток економічної теорії?
  13. У чому полягає актуальність вивчення економічних вчень з точки зору переходу України до ринкової економіки?
  14. Проаналізуйте причини кризи марксистської політичної економії.
  15. У чому полягає негативний вплив сталінщини на розвиток економічної теорії?

Тести

1. Н.Д.Кондратьєв не став лауреатом Нобелівської премії по економіці тому, що:
  - а) Нобелівських премій посмертно не присуджують;
  - б) економісти Заходу вважають концепцію “довгих хвиль” помилковою;
  - в) Нобелівські премії дають тільки за економетричні праці;
  - г) радянські економісти не висували його як здобувача Нобелівської премії, оскільки він був репресований.
2. Помічено, що найбільш великі економісти робили свої відкриття, спираючись на матеріал тієї країни, у якій вони жили. Це пояснюється в першу чергу тим, що:
  - а) кожний великий вчений - як правило, патріот своєї країни;
  - б) у ті часи засоби повідомлення між країнами були недостатньо розвинуті;
  - в) у наданих країнах було багато проблем, що потрібно було вирішувати;
  - г) у своїй країні економіст зіштовхувався з усією множиною фактів реального життя і міг вибрати з них Істотні для свого відкриття.
3. Л.В.Канторович здобув Нобелівську премію з економіки за дослідження:
  - а) “довгих” хвиль кон’юнктури;
  - б) галузевих взаємозв’язків “•витрати-випуск “
  - в) лінійного економічного програмування;
  - г) нееквівалентного обміну у світовій торгівлі.
4. Установіть відповідність між представниками різних шкіл та напрямів:
  - а) автор концепції мілітаризація праці
  - б) концепція міжгалузевих балансів

- в) теорія великих циклів
- г) прихильник ринкової моделі економіки
- д) засновник лінійного профанування

5. Розробка яких теоретичних принципів належить Н. Кондратьєву:

- а) теорія оптимального планування,
- б) теорія довгих хвиль,
- в) теорія сільськогосподарської кооперації.
- г) теорія мілітаризації праці.

6. Хто автор теорії довгих хвиль:

- а) Л.Троїський,
- б) А.Чаянов,
- в) Н.Кондратьєв,
- г) Б.Новожилов.

8. Хто із представників радянської економічної думки був нагороджений Нобелівською премією:

- а) А.Чаянов,
- б) Г.Лисичкін,
- в) Л.Канторович,
- г) Ю.Пахомов.

18. У який період була висунута концепція перебудови?

- а) 1985-1987рр.,
- б) початок 80-х років,
- в) 1987-1991 рр
- г) початок ХХІ століття.

Після вивчення теми студент повинен знати:

- Проблеми соціально-економічного розвитку та їх відображення в економічних теоріях.
- Основні напрями розвитку економічної теорії ХХ століття та їх еволюцію.
- Економічні концепції соціал-демократії.
- Радянську економічну думку.

Після вивчення теми студент повинен уміти:

- Висвітлити проблеми соціально-економічного розвитку ХХ століття та їх відображення в економічних теоріях
- Дати порівняльний аналіз напрямів економічної теорії: кейнсіанство, неокласичний напрям, інституціоналізм
- Висвітлити основні положення економічних концепцій соціал-демократії.
- Дати розгорнуту характеристику радянської економічної думки.

Тема 10. Кейнсіанство та його особливості в різних країнах.

Історичні умови виникнення кейнсіанства.

Теоретична система Дж.М.Кейнса. Метод дослідження. Макроекономічний аналіз. Трактатування Дж.М.Кейнсом причин порушення рівноваги капіталістичної економіки. “Основний психологічний закон”. Теорія мультиплікатора.

Економічна програма Дж.М.Кейнса. Державне регулювання економіки. Основні важелі державного впливу на економіку.

Поширення кейнсіанства і його особливості в різних країнах.

Американський варіант кейнсіанства. А.Хансен, С.Харріс. Інвестиційна теорія циклу. Принцип акселератора.

Кейнсіанство у Франції. Г.Ардан. Ф.Перру.

Кейнсіанство у Швеції. Г.Мюрдаль. Е.Вігфорс .

Некейнсіанські теорії економічного зростання. Теорії “економічної динаміки” Р.Харрода (Англія) та “економічного зростання” Е.Домара (США).

Посткейнсіанство. Дж.Робінсон, Т.Сраффа, Н.Калдор. Проблеми зростання і розподілу в посткейнсіанських теоріях.

Кейнсіанська теорія і економічна політика.

План практичного заняття

1. Історичні передумови виникнення кейнсіанства.
2. Теоретична система та економічна програма Дж.М.Кейнса.
3. Поширення кейнсіанства і його особливості в різних країнах.
4. Некейнсіанські теорії економічного зростання
5. Посткейнсіанство.
6. Кейнсіанська теорія і економічна політика.

Література до теми 10

1. Агапова И.И. История экономической мысли. - М.: ЭКМОС.1998. С.163-174
2. Бартенев С.А. История экономических учений в вопросах и ответах.-М.: Юрист. 1998. С. 109-123, 169-186,209-224
3. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе. Пер. с англ. М.: “Дело ЛТД”. 1994. С. 607- 546.
4. История экономических учений: Учеб. пособие / Под ред. В. Автономова, О. Ананьина, Н. Макашевой.- М.: ИНФРА-М. 2004. С.479 – 519.
5. Історія економічних вчень. Підручник. /За ред. Корнійчук Л.Я., Татаренко Н.О., Поручник А.М. та ін.- К.: КНЕУ. 1999. С. 339-370
6. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег (1936): Пер. с англ. – М. 1978
7. Костюк В.Н. История экономических учений. Курс лекций. - М.:

1998. С.151-169

8. Майбурд Е.М. Введение в историю экономической мысли. От пророков до профессоров.- М.: Дело, 1996. С. 369 – 493.

9. Осадчая И.М. Современное кейнсианство. М. 1971.

10. Титова Н.Е. История экономических учений. Курс лекций. - М.: ВЛАДОС. 1997. С.91-94, 127-133

11. Худокормов А.Г. История экономических учений. - М: ИНФРА-М. 1998. С.13-42

12. Ядгаров Я.С. История экономических учений. Учебник.- М.: ИНФРА-М. 1998. С. 179-195

Контрольні запитання

1. У чому полягають історичні передумови виникнення кейнсіанства?
2. Які основні постулати класичної доктрини були спростовані у першій третині ХХ ст.?
3. У чому полягають методологічні новації Дж. М. Кейнса?
4. Яким чином Дж. М. Кейнс пояснив суперечність інтересів мікроекономіки і макроекономіки?
5. З якими чинниками Дж.М. Кейнс пов'язував причини економічних криз?
6. Яким чином в теорії Дж.М. Кейнса доводиться, що може мати місце ситуація, коли рівновага досягнута, а повна зайнятість – ні?
7. Які економічні вчення і аргументи стоять за антиномією: “Пропозиція породжує попит” і “Попит породжує пропозицію”?
8. Чому в теорії Дж.М. Кейнса норма відсотку не може автоматично врівноважити заощадження і інвестиції?
9. Якими доводами Дж.М. Кейнс обґрунтовував нееластичність цін і заробітної плати у короткостроковому періоді?
10. Що уявляє собою “ефективний попит” в теорії Дж.М. Кейнса? Які його складові?
11. Яким чинником Дж.М. Кейнс визначає перманентне відставання споживання від зростання доходу?
12. У чому полягає “основний психологічний закон”, який сформулював Дж.М. Кейнс?
13. Що показує гранична схильність до споживання і до заощадження?
14. У чому полягає “теорія переваги ліквідності” Дж.М. Кейнса?
15. Які мотиви спонукають людей заощаджувати гроші в теорії Дж. М. Кейнса?
16. У чому полягає концепція мультиплікатора інвестицій?
17. За рахунок яких заходів державної політики може відбуватися розширення інвестування?
18. У чому полягає “політика дешевих грошей” і як вона стимулює інвестиції?
19. Чому Дж.М. Кейнс вважав можливості грошово-кредитної політики обмеженими?

20. Яким чином кейнсіанські рекомендації започаткували концепцію дефіцитного фінансування і систематичне зростання державного боргу?
21. Яким чином в кейнсіанській теорії враховувалась інфляція?
22. Які залежності в економічній системі відображає крива Філіпса?
23. Які соціально-економічні умови призвели до кризи кейнсіанства?
24. У чому полягає сутність неокейнсіанської теорії економічного циклу?
25. У чому проявились особливості американської та європейської тенденцій у сучасному кейнсіанстві?
26. У чому полягає принцип акселератора?
27. Що відносять до “вбудованих стабілізаторів” і як вони діють?
28. У чому сутність “індикативного планування”? Хто його запропонував?
29. Чим відрізняється “індикативне” і “директивне” планування?
30. У чому сутність неокейнсіанських теорій зростання Є. Домара і Р. Харрода?
31. У чому полягає сутність посткейнсіанства та якими варіантами воно представлено?
32. Які найважливіші ідеї посткейнсіанства представлені в теоріях Дж.Робінсон, Н.Калдора, П.Сраффи?

ТЕСТИ ДО ТЕМИ 10

1. Що з переліченого можна віднести до умов виникнення кейнсіанства?
  - а) поширення дрібнотоварного виробництва;
  - б) панування монополій;
  - в) початок промислової революції;
  - г) усупільнення й ускладнення виробництва.
2. Які з наведених положень суперечать теорії Кейнса?
  - а) повна зайнятість є нормою для економіки;
  - б) концепція протекціонізму;
  - в) здібність економічної системи до саморегулювання;
  - г) активне втручання держави в економічні процеси.
3. Які з тверджень є вірними для кейнсіанської теорії?
  - а) Ціни і заробітна плата є гнучкими в силу існування вільної конкуренції.
  - б) Ціни і заробітна плата не є гнучкими в силу монополізації.
  - в) Заощадження є функцією ставки відсотку.
  - г) Інвестиції є функцією ставки відсотку.
4. Дж.М.Кейнс називав у числі своїх попередників:
  - а) марксизм,
  - б) фізіократів,
  - в) історичну школу,
  - г) меркантилізм;

- д) монетаризм.
5. Яка з теорій класичної школи наштовхнула Кейнса на ідею “ефективного попиту”?
- а) теорія ринків Ж.Б. Сея;
  - б) теорія додаткової вартості К. Маркса;
  - в) теорія “третіх осіб” Т. Мальтуса;
  - г) теорія послуг Ф. Бастіа;
  - д) “теорія утримання” Н. Сеніора.
6. Методологічна система Кейнса робить акцент на:
- а) мікроекономіку;
  - б) макроекономіку;
  - в) мезоекономіку;
  - г) мегаекономіку.
7. Що з переліченого характеризує “кейнсіанську революцію”?
- а) ідея диктатури пролетаріату;
  - б) циклічність розвитку капіталістичної економіки пояснюється дією психологічних законів;
  - в) головна задача держави зводиться до впливу на сукупну пропозицію;
  - г) кризові явища в економіці породжуються порушенням рівноваги між попитом на гроші і їх пропозицією;
  - д) держава повинна впливати на економіку, якщо обсяг сукупного попиту є недостатнім.
8. Розробка яких теорій належить Кейнсу?
- а) теорія додаткової вартості;
  - б) теорія трьох факторів виробництва;
  - в) теорія переваги ліквідності;
  - г) теорія глобальної рівноваги попиту і пропозиції.
9. Кейнс дійшов висновку, що виникнення економічних криз треба шукати:
- а) у зовнішніх чинниках;
  - б) у сфері виробництва;
  - в) у сфері попиту;
  - г) у нееквівалентному обміні.
10. Яке прагнення людини є раціональним на індивідуальному рівні, але виступає нераціональним на суспільному рівні згідно кейнсіанській теорії?
- а) працелюбність;
  - б) новаторство;

- в) ощадливість;
- г) марнотратство.

11. Згідно з кейнсіанською теорією, рівень виробництва визначається:

- а) рівнем цін;
- б) попитом на гроші;
- в) рівнем ставки відсотку;
- г) масштабами сукупного попиту.

12. Кейнс довів, що заощадження функціонально залежать від:

- а) норми відсотку;
- б) доходу;
- в) інвестицій;
- г) чистого експорту.

13. Ефективний попит в теорії Кейнса – це є:

- а) поточний попит;
- б) потенційно можливий попит;
- в) мінімальний попит;
- г) попит з боку держави.

14. Згідно з кейнсіанською теорією: якщо доходи зростають, то темпи приросту споживання:

- а) випереджають темпи приросту доходу;
- б) залишаються на незмінному рівні;
- в) відстають від темпів приросту доходу;
- г) немає вірної відповіді.

15. Недостатній сукупний попит Кейнс пояснює:

- а) недосконалим механізмом розподілу доходу;
- б) зростанням схильності людей до заощаджень;
- в) державним втручанням в економіку;
- г) падінням граничної ефективності капіталу;
- д) високим рівнем відсоткової ставки.

16. Яким гаслом можна висловити суть кейнсіанської доктрини?

- а) “Пропозиція породжує попит”;
- б) “Попит породжує пропозицію”
- в) “Гроші вирішують все”;
- г) “Кожному – за його справами”.

17. “Основний закон”, виведений Кейнсом, полягає у наступному:

- а) із збільшенням споживання товару, гранична корисність додаткової одиниці спадає;

- б) при зниженні ціни обсяг купуємого товару зростає;
  - в) із зростанням доходу збільшується схильність до заощадження;
  - г) якщо кількість грошей у обігу зросте, то ціни на товари підвищаться.
18. Граничну схильність до споживання Кейнс визначає як:
- а) відношення доходу до споживання;
  - б) відношення споживання до доходу;
  - в) відношення приросту доходу до приросту споживання;
  - г) відношення приросту споживання до приросту доходу;
19. Як співвідносяться між собою граничні схильності до споживання і заощадження?
- а) їх сума дорівнює одиниці;
  - б) їх сума менша за одиницю;
  - в) їх сума більша за одиницю;
  - г) їх сума дорівнює нулю.
20. “Гранична ефективність капіталу” в теорії Кейнса залежить від :
- а) розподілу доходу на споживання і заощадження;
  - б) обсягу інвестицій;
  - в) величини норми відсотку;
  - г) кількості грошей у обігу.
21. Які мотиви людей до збереження грошей виділяв Кейнс?
- а) трансакційний;
  - б) альтруїстичний;
  - в) раціональний;
  - г) спекулятивний;
  - д) перестороги.
22. Концепція мультиплікатора Кейнса обґрунтовує:
- а) походження інвестицій від доходу;
  - б) походження доходу від інвестицій;
  - в) походження відсотку від інвестицій;
  - г) походження доходу від рівня цін.
23. Кейнсіанська крива сукупної пропозиції:
- а) має позитивний нахил;
  - б) має від’ємний нахил;
  - в) є вертикальною лінією;
  - г) є горизонтальною лінією.
24. Які з наведених термінів впровадив в економічну науку Кейнс?

- а) утримання;
- б) перевага ліквідності;
- в) корисність;
- г) додаткова вартість.

25. Кейнс розробив концепцію:

- а) мультиплікатора зайнятості;
- б) мультиплікатора інвестицій;
- в) мультиплікатора бюджету;
- г) мультиплікатора податків.

26. Дж.М.Кейнс намагався теоретично обґрунтувати, що:

- а) уряд повинен скорочувати державні видатки для запобігання дефіциту державного бюджету;
- б) збільшення державних видатків здатне забезпечити мультиплікаційний ефект для пожвавлення ділової активності.
- в) у ринковій системі є механізми, що здатні самостійно в короткі терміни забезпечити високій рівень зайнятості,
- г) економіка потребує централізованого планування;
- д) необхідно знищити приватну власність,

27. За допомогою яких заходів держава може сприяти розширенню інвестування в кейнсіанській теорії?

- а) заходів грошово-кредитної політики;
- б) заходів соціальної політики;
- в) заходів бюджетно-податкової політики;
- г) заходів антимонопольної політики;
- д) заходів антиінфляційної політики.

28. Для стимулювання попиту на інвестиції уряд, згідно кейнсіанським рецептам, повинен регулювати норму позичкового відсотка:

- а) в бік її зростання;
- б) в бік її скорочення;
- в) залишати її незмінною за будь-яких умов.

29. Кейнсіанська теорія виходила з того, що головним тягарем для суспільства є:

- а) інфляція;
- б) безробіття;
- в) експлуатація;
- г) девальвація;
- д) дефіцит державного бюджету.

30. Яка течія в межах кейнсіанства виступає за перерозподіл

національного доходу на користь немонополістичних верств населення?

- а) праве кейнсіанство;
- б) ліве кейнсіанство;
- в) ліберальне кейнсіанство;
- г) жодне з наведеного.

31. Акселератор визначається як;

- а) відношення приросту доходу до приросту інвестицій;
- б) відношення приросту інвестицій до приросту доходу;
- в) відношення інфляції до безробіття;
- г) відношення автономних інвестицій до похідних.

32. Прихильники кейнсіанства вважають, що:

- а) ринковій системі внутрішньо властива стабільність;
- б) порушена рівновага неминуче відновиться за рахунок раціональної поведінки господарюючих суб'єктів;
- в) необхідне активне втручання держави в економічну діяльність;
- г) тільки за умов вільної конкуренції досягається ефективна алокація ресурсів і соціальна справедливість.

33. Які з наведених тверджень є вірними?

- а) Представники посткейнсіанства замінили принцип мультиплікатора принципом акселератора.
- б) Представники посткейнсіанства доповнили принцип мультиплікатора принципом акселератора.
- в) Ліве кейнсіанство виражає інтереси немонополістичного капіталу.
- г) Ліве кейнсіанство виражає інтереси монополістичного капіталу..

34. Вирішення проблеми “ефективного попиту” Дж. Робінсон пов'язує з:

- а) збільшенням військових витрат;
- б) скороченням військових витрат;
- в) сприянням поширенню монополій;
- г) обмеженням влади монополій.

35. Хто з кейнсіанського напрямку найбільш відверто виступив під гаслом “антимаржиналістської революції” і намагався розробити неорікардіанську теорію ціни?

- а) Е. Хансен;
- б) Дж. Хікс;
- в) П. Самуельсон;
- г) П. Сраффа.

36. До посткейнсіанської школи можна віднести таку плеяду вчених, як:

- а) Р. Харрод, Є. Домар, А. Хансен,
- б) Дж. Робінсон, П. Сраффа, Н. Калдор,
- в) М. Фрідмен, Ф. Хайєк, Л. Ерхард.
- г) Т. Веблен, У. Мітчелл, Дж. Р. Коммонс.

37. “Архітектором” індикативного планування виступив:

- а) Д. Хікс;
- б) Е. Хансен;
- в) Є. Домар;
- г) Ф. Перру.

Після вивчення теми студент повинен знати:

- Історичні умови виникнення кейнсіанства.
- Теоретичну систему, метод дослідження, теорію мультиплікатора Дж. М. Кейнса.
- Економічну програму Дж. М. Кейнса.
- Особливості поширення кейнсіанства в різних країнах.
- Неокейнсіанські теорії економічного зростання.
- Проблеми зростання і розподілу в посткейнсіанських теоріях.
- Кейнсіанську трактовку економічної політики.

Після вивчення теми студент повинен уміти:

- Назвати історичні умови виникнення кейнсіанства.
- Визначити метод дослідження, започаткований Кейнсом
- Висвітлити причини порушення рівноваги за Кейнсом.
- Проаналізувати теорію мультиплікатора.
- Творче осмислити економічну програму Кейнса.
- Дати розгорнуту характеристику особливостей кейнсіанства у різних країнах.
- Проаналізувати внесок неокейнсіанських представників у теорію економічного зростання
- Висвітлити позиції кейнсіанців до проведення економічної політики

Тема 11. Еволюція неокласичних ідей. Неолібералізм.

Еволюція неокласичної теорії на початку ХХ ст. Перегляд неокласичної концепції. Теорії монополії та конкуренції. Дж. Робінсон, Й. Шумпетер.

Консервативна неокласика. Неокласичні теорії економічного зростання.

Вчення про виробничу функцію. Функція Кобба-Дугласа.

Багатофакторні моделі економічної динаміки Р.Солоу, Дж.Мід.
Виникнення і загальна характеристика неолібералізму, його різні форми.
“Лондонська”, “фрайбурзька”, “паризька”, “чиказька” школи. Лондонська
школа неолібералізму. Ф.Хайек.

Неолібералізм у Німеччині. Фрайбурзька школа ордолібералізму.
Теорія порядків. В.Ойкен і його концепція “ідеальних типів господарських
систем”. В.Рьопке, А. Мюллер-Армак. Л.Ерхард.

Теорії “соціального ринкового господарства” та “сформованого
суспільства”.

Чиказька школа монетаризму. Монетарна модель циклу М.Фрідмена.

Неокласичне відродження. “Економіка пропозиції”. А.Лаффер,
К.Мандель. Теорія “раціональних очікувань” Т.Сарджент, Р.Лукас,
С.Фішер.

Неокласичний синтез. П.Самуельсон.

Досвід застосування рекомендацій неокласичної теорії в економіці
різних країн.

План практичного заняття

1. Еволюція неокласичної теорії на початку ХХ ст.
2. Перегляд неокласичної концепції. Монополії та конкуренція.
3. Консервативна неокласика. Неокласичні теорії економічного зростання.
4. Неолібералізм: фрайбурзька, чиказька, лондонська, паризька школи.
5. Неокласичне відродження. Теорія “раціональних очікувань” і теорія “економіки пропозиції”.
6. Неокласичний синтез. П.Самуельсон.
7. Досвід застосування неокласичних моделей в економіці різних країнах

Література до теми 11

1. Агапова И.И. История экономической мысли. - М.: ЭКМОС. 1998. С. 176-197
2. Бартенев С.А. История экономических учений в вопросах и ответах. -М.: Юрист. 1998. С.189-200, 225-264.
3. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе. Пер. с англ., 4-е изд.-М.: Дело ЛТД.1994. С. 629-641.
4. История экономических учений: Учеб. пособие / Под ред. В. Автономова, О. Ананьина, Н. Макашковой.- М.: МНФРА-М. 2004. С. 554-561, 567-570, 587-597, 603-618.
5. Історія економічних вчень. Підручник. / За ред. Корнійчук Л.Я., Татаренко Н.О., Поручник А.М. та ін.- К.: КНЕУ.1999. С. 371-454
6. Костюк В.Н. История экономических учений. Курс лекций. - М.:1998. С.128-136, 179-182, 208-221
7. Ойкен В. Основы национальной экономики.- М.: Экономика. 1996.
8. Титова Н.Е. История экономических учений. Курс лекций. - М.: ВЛАДОС. 1997. С.105-126
9. Усоскин В.М. “Денежный мир” Милтона Фридмена.- М.: Мысль. 1989.
10. Хайек Ф. Пагубная самонадеянность. – М. 1992.
11. Худокормов А.Г. История экономических учений.: (современный этап) - М.: ИНФРА-М. 1998. С. 59-89,111-177.
12. Ядгаров Я.С. История экономических учений. Учебник для вузов. 2-е изд.- М.: ИНФРА-М. 1998. С. 189-207.

Контрольні запитання

1. Що за причини привели до відродження неокласичних ідей?
2. Покажіть хронологію розвитку неокласичних ідей в економічній теорії.
3. Дайте загальну характеристику неокласичного напрямку сучасної економічної теорії.
4. В чому полягає зміст поняття “неокласичне відродження”?
5. Якими є характерні риси неолібералізму?
6. Розкрийте основні положення теорії соціального ринкового господарства.
7. На яких принципах будується економічна концепція монетаристів?
8. Покажіть відмінність традиційної кількісної теорії грошей від теорії монетаризму Фрідмена?
9. Розкрийте зміст теорії «запізнювання» Фрідмена. Яке значення має ця теорія для аналізу промислового циклу?
- 10.Що уявляє собою «грошове правило» М. Фрідмена?
11. Розкрийте позицію монетаристів щодо залежності між інфляцією й безробіттям.
12. Назвіть основні відмінні риси двох найважливіших напрямків в економічній теорії неокласичного напрямку.

13. У чому полягає сутність вчення Ф. Хайека про спонтанний ринковий порядок?
14. У чому полягає «ефект Лаффера»?
15. У чому зміст сучасної теорії “соціального ринкового господарства”?
16. Розкрийте основні принципи неокласичного синтезу П. Самуельсона.

ТЕСТИ ДО ТЕМИ 11

1. Особливістю циклічних криз 70-80-х рр. Стало:
  - а) поширення безробіття;
  - б) спад виробництва;
  - в) стагфляція;
  - г) падіння прибутків.

2. Що з наведеного характеризує спільні риси неолібералізму?
  - а) принцип активного державного регулювання економіки;
  - б) принцип саморегулювання економіки;
  - в) вільна конкуренція;
  - г) обмежена конкуренція.

3. З перерахованих характеристик виділіть ті, що відбивають принципи консервативної економічної політики:
  - а) посилення державного втручання в економіку;
  - б) скорочення адміністративно-правових і посилення ролі економічних методів регулювання;
  - в) стимулювання розвитку ринкової конкуренції;
  - г) скорочення податків, зниження соціальних виплат і пільг;
  - д) грошовий чинник є визначальним у формуванні господарської кон’юнктури.

4. Виберіть економічні категорії, що використовував Фрідмен у своєму вченні проти кейнсіанства:
  - а) ВВП,
  - б) заробітну плату,
  - в) ренту.
  - г) гроші.
  - д) процент,
  - є) відсоток,
  - ж) вартість,
  - з) споживну вартість,
  - і) інвестиції,
  - к) граничну корисність.

5. Назвіть визначальні чинники фрідменовської формули додаткової щорічної пропозиції грошей:

- а) середньорічний темп очікування інфляції,
- б) середньорічний темп приросту ВВП,

- в) середньорічний темп приросту національного доходу,
- г) середньорічний темп приросту безробіття.

6. Який відсоток щорічного приросту грошової маси M_2 , згідно із Фрідменом, оптимальним:

- а) 2 %,
- б) 4 %,
- в) 6 %,
- г) 8 %,
- д) немає правильної відповіді?

7. Які з наступних тверджень вірні?

- а) Монетаристи стверджують, що між зміною попиту на гроші і динамікою номінального прибутку існує пряма залежність.
- б) Із точки зору монетаристської теорії, економіка знаходиться в стані рівноваги за умови, що попит на гроші дорівнює їхній пропозиції;
- в) Прихильники теорії раціональних очікувань стверджують, що ринки продуктів і праці в значній мірі монополізовані, а ціни і ставки заробітної плати носять негнучкий характер.
- г) Більшість економістів згодні з основними положеннями теорії раціональних очікувань.
- д) Крива Лаффера демонструє, що зниження норми податків збільшує обсяг податкових надходжень,

8. Монетаристи вважають, що суспільству необхідна така кількість грошей для купівлі товарів і послуг, що відповідає:

- а) номінальному обсягу валового національного доходу;
- б) обсягу інвестицій;
- в) сумі споживчих витрат за умови обліку швидкості обороту грошей;
- г) рівню цін.

9. “Грошове правило” М.Фрідмена припускає, що пропозиція грошей повинна збільшуватися темпами, що відповідають:

- а) темпу роста ставки відсотку

- б) темпу роста рівня цін;
- в) темпу роста швидкості обороту грошей;
- г) потенційному темпу роста реального валового національного продукту

10. Гіпотеза, відповідно до якої фірми і домогосподарства очікують, що бюджетна й кредитно-грошова політика значно вплинуть на економіку і, керуючись власною вигодою, заздалегідь уживають заходів, які врешті визначають неефективність цієї політики - це:

- а) кейнсіанська економічна теорія;
- б) монетаризм;
- в) теорія раціональних очікувань;
- г) теорія економіки пропозиції
- д) теорія соціального ринкового господарства.

11. Філософські, ідеологічні й аналітичні погляди групи економістів, що альтернативні кейнсіанству і висувають на перший план роль грошей в економічному розвитку - це:

- а) теорія раціональних очікувань;
- б) теорія економіки пропозиції;
- в) теорія монетаризма;
- г) теорія неокласичного синтезу.

12. М. Фрідмен і його прихильники - це економісти, що внесли вклад в:

- а) кейнсіанську економічну теорію;
- б) аналіз моделі "витрати-випуск";
- в) розвиток економетрики;
- г) теорію економіки пропозиції;
- д) еволюцію кількісної теорії грошей.

Монетаристи:

- а) вважають, що державне втручання знижує стабільність ринкової економіки;
- б) вважають, що ринкова економіка внутрішньо нестабільна;
- в) вважають, що в сучасній ринковій економіці відсутня вільна конкуренція;
- г) усі відповіді вірні.

13. Слабкість і кейнсіанської, і монетаристської теорій виявляється в тому, що:

- а) жодна з них не може пояснити, чим була викликана Велика депресія;
- б) обидві не можуть прогнозувати зростання грошових запасів;

в) обидві не можуть пояснити відношення між рівнем ставки відсотка і грошової пропозиції;

г) обидві не враховують очікування ринкових суб'єктів;

д) обидві не можуть визначити причини зміни швидкості обертання грошей.

14. До якого напрямку економічної думки тяжіє теорія економіки пропозиції:

- а) неокласичного,
- б) кейнсіанського,
- в) неоінституціонального,
- г) неоліберального,
- д) марксистського.

15. Назвіть вихідні принципи економічного вчення Ф. Хайєка:

- а) монопольний ринковий порядок,
- б) неприйнятність перерозподільної бюджетної політики,
- в) неприйнятність профспілок,
- г) зниження державного регулювання економіки,
- д) підтримка державою темпів економічного зростання,
- є) повне знищення державного регулювання економіки.

16. Виберіть правильні відповіді стосовно економічного змісту “кривої Лаффера”:

- а) зростання податкових надходжень у держбюджет до визначеного розміру оподаткування,
- б) забезпечення оптимуму податкових надходжень у держбюджет у екстремальній точці,
- в) зменшення податкових надходжень у державний бюджет після визначеного розміру оподаткування,
- г) забезпечення максимальних податкових надходжень у державний бюджет у будь-якій точці траєкторії.

17. Хайєк стверджує:

- а) Інформацію дає ринок, вона надходить через сигнали ринкових цін.
- б) Соціальний порядок може бути продуктом свідомої дії.
- в) У конкурентній боротьбі визначається ніша діяльності й частка кожного, затверджується правовий порядок, норми моралі.
- г) Варто координувати механізм передачі інформації.

18. У який із країн неоліберальний напрямок набув назву “неоліберального дирижизму”:

- а) США,

- б) Англії,
- в) Німеччині,
- г) Франції,
- д) Італії,
- є) Австрії,
- ж) Швейцарії.

19. Який з типів господарства, згідно з Ойкеном, не відноситься до ідеального:

- а) центрально-кероване господарство,
- б) вільне ринкове господарство,
- в) змішане господарство,
- г) немає вірної відповіді?

21. Чим пояснює Фрідмен вади в економіці:

- а) об'єктивними чинниками, внутрішньо властивими капіталізму,
- б) експансією іноземних держав,
- в) гіпертрофірованою діяльністю профспілок,
- г) недостатнім регулюванням економіки,
- д) некомпетентним втручанням держави,
- є) наявністю безробіття,
- ж) недонавантаженістю виробничих фондів.

22. Теорія економіки пропозиції за основу моделі взяла:

- а) суспільний капітал і суспільні інтереси;
- б) індивідуальний капітал і приватну ініціативу;
- в) стимулювання сукупного попиту;
- г) особливості розвитку національних економік.

Після вивчення теми студент повинен знати:

- Еволюцію неокласичної теорії на початку ХХ ст.
- Теорії монополії та конкуренції.
- Неокласичні теорії економічного зростання.
- Теорії неолібералізму
- Теорії неокласичного відродження.
- Теорію неокласичного синтеза .
- Досвід застосування неокласичної теорії в економіці різних країн.

Після вивчення теми студент повинен уміти:

- Висвітлити особливості еволюції неокласичної теорії на початку ХХ ст.
- Охарактеризувати теорії монополії та конкуренції.

- Проаналізувати неокласичні теорії економічного зростання.
- Дати розгорнуту характеристику розвитку неолібералізму у різних країнах
- Визначити сутність неокласичного відродження.
- Виявити особливості неокласичного синтезу

Тема 12. Інституціоналізм

Загальна характеристика інституціоналізму та основні етапи його розвитку.

Американський інституціоналізм початку ХХст. та його головні напрямки. Соціально-психологічний інституціоналізм Т.Веблена.

Соціально-правовий інституціоналізм Дж.Р.Коммонса.

Кон'юнктурно-статистичний інституціоналізм У.Мітчелла.

Неоінституціоналізм.

Соціальний (індустріально-технологічний) інституціоналізм. Дж.К. Гелбрейт. Теорія трансакційних витрат. Економічна теорія прав власності Р.Коуз (США). Теорія суспільного вибору. Дж. Б'юкенен.

Еволюція теорій трансформації капіталізму під впливом НТР. Поява концепцій технологічного детермінізму. Теорія “стадій економічного зростання” У.Ростоу. Концепції “індустріального суспільства” П.Дракера (США), Р.Арона, “технологічного суспільства” Ж.Еллюля (Франція).

Теорії “конвергенції”.

“Нове індустріальне суспільство” Дж.К.Гелбрейта.

План практичного заняття

1. Ідейно-теоретичні основи інституціоналізму та етапи його розвитку.
2. Ранній інституціоналізм.
3. Неоінституціоналізм.
4. Теорії трансформації капіталізму
5. Концепції “індустріального суспільства
6. Теорії “конвергенції”.

Література до теми 12

1. Агапова И.И. История экономической мысли. - М.: ЭКМОС. 1998. С.120-126.
2. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе. Пер. с англ., 4-е изд.-М.: “Дело Лтд”. 1994. С. 656-659.
3. Бартенев С.А. История экономических учений в вопросах и ответах.- М.: Юрист. 1998. С. 193-116.
4. Веблен Т. Теория праздного класса. –М.: Прогресс. 1984.
5. Гэлбрэйт Дж.К. Экономические теории и цели общества.- М. 1973.
6. Гэлбрэйт Дж. К. Жизнь в наше время.- М. 1986.

7. История экономических учений: Учеб. пособие / Под ред. В. Автономова, О. Ананьина, Н. Макашевой.- М.: ИНФРА-М. 2004. С. 312 – 329.
8. Історія економічних вчень. Підручник. /За ред. Корнійчук Л.Я., Татаренко Н.О., Поручник А.М. та ін. -К.: КНЕУ. 1999. С. 454-497.
9. Костюк В.Н. История экономических учений. Курс лекций. - М.:1998. С.203-208.
10. Митчелл У.К. Экономические циклы. Проблема и ее постановка.- М.-Л. 1930.
11. Титова Н.Е. История экономических учений. Курс лекций. - М.: ВЛАДОС. 1997. С. 134-144.
12. Худокормов А.Г. История экономических учений. - М.: ИНФРА-М. 1998. С.90-103, 43-58, 11-176.
13. Ядгаров Я.С. История экономических учений. Учебник для вузов. 2-е изд.-М. : ИНФРА-М. 1998. С. 157-165.

Контрольні питання

1. У чому полягає своєрідність інституціонального напрямку в економічній науці?
2. Якими були історико-економічні передумови виникнення інституціонального напрямку?
3. Які теоретичні засади класиків і неокласиків критикували інституціоналісти?
4. В якій країні, коли та ким був започаткований інституціональний напрям?
5. Який зміст вкладається в поняття “інститути”?
6. Що є спільного і у чому проявилися розбіжності між інституціоналізмом та історичною школою Німеччини?
7. У чому полягають особливості методології інституціоналізму?
8. У чому проявився “технологічний детермінізм” Т. Веблена?
9. Чому напрямок, який започаткував Т. Веблен, стали називати “соціальним дарвінізмом”?
10. У чому полягає “ефект Веблена”?
11. Яку суперечність капіталізму Т. Веблен вважав головною і яким чином пропонував її усунення?
12. У чому специфіка визначення вартості в теорії Дж. Коммонса?
13. Що розумів Дж. Коммонс під “колективними інститутами” і яку роль вони виконують у суспільстві?
14. Як Дж. Коммонс пропонував регулювати відносини між працею і капіталом?
15. Які види угод виділив Дж. Коммонс і у чому їх особливості?
16. Що розуміє Дж. Коммонс під “адміністративним капіталізмом” і чому він називав його “розумним капіталізмом”?
17. На які ідеї Т. Веблена спирався у своїй теорії У. Мітчелл?
18. Чому інституціоналізм У. Мітчелла називають емпіричним?

19. Яку школу було засновано У. Мітчеллом і якими проблемами вона займалась?
20. На що повинно бути спрямоване державне регулювання в теорії У. Мітчелла?
21. Що є спільного і у чому проявились розбіжності трьох основних течій раннього інституціоналізму?
22. У чому проявились особливості неоінституціоналізму? Як вплинула науково-технічна революція на розвиток економічної теорії?
23. Що Дж.К. Гелбрейт відносив до “врівноважувальних сил”?
24. Які зміни відбулися в інституті власності “зрілої корпорації” згідно концепції Дж.К. Гелбрейта?
25. Якими аргументами доводить Дж.К. Гелбрейт узгодження інтересів суспільства, корпорацій і індивідів?
26. Кого і за якими головними ознаками Дж.К. Гелбрейт відносить до технотруктури?
27. Які точки стикування нової інституціональної теорії з неокласиками?
28. Що уявляють собою спонтанний порядок та ієрархія в теорії Р. Коуза?
29. У чому суть “теореми Коуза” та який зв’язок вона розкриває?
30. Як теорія “прав власності” трактує категорію власності?
31. До якої сфери і яким чином теорія суспільного вибору застосувала принцип раціональної економічної поведінки?
32. У чому суть теорій трансформації капіталізму?
33. Що означає “народний капіталізм” в теорії “диффузії власності”?
34. Які основні риси аграрного, індустріального й суперіндустріального суспільства в теорії Е. Тоффлера?
35. Що є спільного в теоріях “індустріального суспільства” У. Ростоу, Р. Арона, Ж. Еллюля, Дж. Гелбрейта?
36. Неоінституціоналісти доводили, що в сучасному суспільстві конфлікт між багатими і бідними майже скасований, але виникає новий конфлікт і нова класова структура. Про що йде мова?
37. У чому суть “теорій конвергенції”? Коли з’явилась ця теорія і чому? Чи відбулася конвергенція двох систем?
38. Якими головними ознаками можна охарактеризувати постіндустріальне суспільство?
39. Чи є тотожними поняття постіндустріального та інформаційного суспільства?
40. У чому проявилась альтернативність концепцій футурології і марксизма?

Тести

1. Інституціоналізм як своєрідний напрям економічної науки виник у:
  - а) США;
  - б) Франції;
  - в) Англії;
  - г) Німеччині;

- д) Італії.
2. Автором терміну “інституціоналізм” був:
- а) Т. Веблен;
  - б) У. Гамільтон;
  - в) Дж. К. Гелбрейт;
  - г) Дж.Р. Коммонс;
  - д) У. Мітчелл.
3. Що з переліченого відносять до категорії “інститут”?
- а) профспілки;
  - б) гроші;
  - в) сім’я;
  - г) держава;
  - д) національний дохід.
4. До чинників виникнення інституціоналізму можна віднести:
- а) перехід до мануфактурного виробництва;
  - б) перехід до монополістичного капіталізму;
  - в) посилення ролі науки і техніки як самостійної сили економічного зростання;
  - г) сповільнення темпів економічного зростання;
  - д) посилення дрібного виробництва.
5. Що з наведеного характеризує інституціональний напрям?
- а) універсалізм і позаісторизм;
  - б) абстрактно-теоретичний підхід;
  - в) схематизм;
  - г) аналіз соціальної психології;
  - д) будівництва “робінзонад”.
6. До основних характерних ознак інституціоналізму слід віднести:
- а) заперечення междисциплінарного підходу на користь “чистої” економічної теорії;
  - б) спроби розробити моделі статичного характеру;
  - в) спроби інтегрувати економічну теорію з соціологією, психологією, юриспруденцією тощо;
  - г) прагнення обмежити державне втручання в економічне життя.
7. Яке з наведених тверджень є вірним для інституціонального підходу?
- а) ринок є універсальним, високоефективним механізмом розподілу економічних ресурсів;
  - б) виробництво будь-якого обсягу продукції автоматично забезпечує дохід, необхідний для закупівлі всієї продукції на ринку;
  - в) ринок зазнає змін із розвитком суспільства, а рушієм економічного

розвитку є психологія колективу та суспільства;

г) “чиста” економічна теорія повинна бути позбавленою від психологізму та історизму.

8. Спільність методології інституціоналізму й історичної школи Німеччини проявилась у тому, що обидва напрями:
- а) враховують особливості історичного розвитку і чинники соціального середовища;
  - б) визнають можливість автоматичного саморегулювання ринкової економіки;
  - в) відстоюють ідею примата вільної конкуренції;
  - г) заперечують роль держави у регулюванні господарських процесів.
9. Який метод, що використовувався класичною школою, не сприйняли інституціоналісти?
- а) емпіричний;
  - б) каузальний;
  - в) історичний;
  - г) абстрактний.
10. Предметом економічного аналізу інституціоналісти вважали:
- а) сферу виробництва;
  - б) одночасно сфери виробництва і обігу;
  - в) сферу обігу;
  - г) аналіз економічних і неекономічних чинників.
11. Рушійною силою соціально-економічного розвитку інституціоналісти вважали:
- а) класову боротьбу;
  - б) прагнення до отримання вигоди;
  - в) соціальну психологію;
  - г) вільну конкуренцію.
12. Пріоритетними методами досліджень в інституціональній теорії є:
- а) каузальний;
  - б) історико-економічний;
  - в) діалектичний;
  - г) емпіричний;
  - д) соціальної психології.
13. Які з наступних положень характеризують принципи інституціоналізму?
- а) Економічні відношення розвиваються згідно з дією об’єктивних економічних законів;

- б) Рушійною силою суспільного розвитку є держава, сім'я, профспілки, інші соціальні явища;
- в) В основі аналізу лежить дослідження продуктивних сил і виробничих відношень;
- г) Економічні категорії - приватна власність, гроші, прибуток, торгівля - виступають як прояв індивідуальної психології;
- д) Основою суспільного прогресу є мотиви поведінки, спосіб мислення, звичаї, традиції, правові й моральні норми.

14. Виділіть основні напрями раннього інституціоналізму:

- а) дрібнобуржуазний;
- б) соціально-психологічний;
- в) соціально-правовий;
- г) утопічний;
- д) кон'юнктурно-статистичний.

15. Який новий методологічний підхід започаткував Т. Веблен?

- а) економічний універсалізм;
- б) індивідуальний раціоналізм;
- в) технологічний детермінізм;
- г) економічний лібералізм.

16. Засновником якої науки можна вважати Т. Веблена?

- а) економічної географії;
- б) економічної статистики;
- в) економічної кібернетики;
- г) економічної соціології.

17. Для економічного вчення Т. Веблена є характерним:

- а) дослідження суспільних відносин з погляду утилітаризму;
- б) дослідження суспільної психології, інстинктів, навичок і схильностей людей;
- в) дослідження особливостей і відмінностей у розвитку національних господарств;
- г) дослідження економічних процесів і явищ з точки зору окремого індивіда.

18. Яке з наведених положень належить Т. Веблену:

- а) основною економічною категорією є угода, тобто усвідомлення взаємозалежності конфліктних інтересів;
- б) в основі своєрідності кожного економічного циклу лежить комплекс змін в сфері природи, політики і науки;
- в) еволюція суспільної структури – це є процес природного добіру інститутів по мірі прискорення науково-технічного прогресу і зростання ролі технократії.

19. Основною суперечністю капіталізму Т. Веблен вважав:
- а) суперечність між промисловцями і землевласниками;
  - б) суперечність між дрібними виробниками і великими промисловцями;
  - в) суперечність між індустрією і бізнесом;
  - г) суперечність між пролетаріями і капіталістами.
20. Теорію Т. Веблена можна характеризувати як:
- а) економічний романтизм;
  - б) націонал-соціалізм;
  - в) соціал-дарвінізм;
  - г) економічний лібералізм.
21. Головним чинником економічного розвитку Т. Веблен вважав:
- а) працю;
  - б) землю;
  - в) інформацію;
  - г) техніку.
22. “Ефект Веблена” характеризує ситуацію впливу споживчої поведінки на зростання попиту:
- а) коли ціни є незмінними;
  - б) коли ціни зростають;
  - в) коли ціни знижуються;
  - г) коли ціни дорівнюють нулю.
23. Результатом запропонованих Т. Вебленом реформ повинно стати:
- а) становлення дрібнобуржуазного капіталізму;
  - б) становлення соціалістичного суспільства;
  - в) становлення “індустріальної системи”;
  - г) становлення державно-монополістичного капіталізму.
24. Основою економічних процесів Дж. Коммонс вважає:
- а) біологію;
  - б) право;
  - в) статистику;
  - г) математику.
25. Вихідною економічною категорією Дж. Коммонс вважав:
- а) інстинкти;
  - б) угоду;
  - в) товар;
  - г) інтерес;
  - д) потреби.

26. Що з наведеного досліджував Дж. Коммонс?
- а) роль корпорацій і профспілок;
  - б) поведінку раціонального індивіда;
  - в) роль інстинктів, що закладені біологічною природою людини;
  - г) формування “асоціації” через створення промислових угруповань.
27. Головною рушійною силою в теорії Дж. Коммонса виступає:
- а) інстинкти, що закладені біологічною природою людини;
  - б) юридично-правові відносини;
  - в) науково-технічний прогрес;
  - г) приватний інтерес.
28. Згідно теорії Дж. Коммонса вартість формується:
- а) витратами капіталу;
  - б) витратами праці;
  - в) співвідношенням попиту і пропозиції;
  - г) юридичною угодою “колективних інститутів”.
29. Які етапи в еволюції капіталізму виділив Дж. Коммонс?
- а) капіталізм вільної конкуренції;
  - б) грошове господарство;
  - в) фінансовий капіталізм;
  - г) кредитне господарство;
  - д) адміністративний капіталізм.
30. Яка категорія є визначальною в теорії Дж. Коммонса?
- а) колективні інститути;
  - б) батьківський інстинкт;
  - в) ефективний попит;
  - г) діловий цикл.
31. Для подолання суперечностей капіталізму Дж. Коммонс пропонує:
- а) революційні зміни, що спрямовані на егалітарний розподіл багатства;
  - б) реформи в сфері обігу, що спрямовані на прямий товарообмін;
  - в) реформи, що спрямовані на удосконалення правових норм;
  - г) реформи, що спрямовані на зростання ролі технократії.
32. Антимонопольні концепції Т. Веблена і Дж. Коммонса були вперше запроваджені:
- а) в період промислової революції;
  - б) в період світової економічної кризи 1929-1933 рр.;
  - в) в період “нового курсу” Ф. Рузвельта;
  - г) після другої світової війни.
33. Засновником якої течії раннього інституціоналізму став У.К. Мітчелл?

- а) соціально-психологічної;
  - б) соціально-правової;
  - в) кон'юнктурно-статистичної;
  - г) немає вірної відповіді.
34. Економічне вчення У.К. Мітчелла стало основою:
- а) теорії граничної корисності;
  - б) теорії "ефективного попиту";
  - в) теорії безкризового циклу;
  - г) теорії недосконалої конкуренції.
35. Інституціоналізм У. Мітчелла можна охарактеризувати як:
- а) технократичний;
  - б) емпіричний;
  - в) правовий;
  - г) бюрократичний;
  - д) романтичний.
36. Які з наступних тверджень є вірними стосовно інституціоналізму У. Мітчелла?
- а) модель поведінки гедоніста-оптимізатора;
  - б) модель політичної колективної угоди;
  - в) модель ділового циклу;
  - г) модель мультиплікатора.
37. Яку школу створив У. Мітчелл?
- а) ультра-класицизму;
  - б) кон'юктурознавства;
  - в) раціональних очікувань;
  - г) монетаризму.
38. Які з наступних тверджень співвідносяться з: 1) кейнсіанством; 2) неокласицизмом; 3) інституціоналізмом?
- а) дослідження місця і ролі фірми у ринковому господарстві;
  - б) обґрунтування необхідності активного державного втручання, яке спрямоване на формування ефективного попиту;
  - в) дослідження впливу на економічне життя правових норм, психологічних та соціальних чинників.
39. Неінституціоналісти об'єктом дослідження обрали:
- а) місце і роль окремої фірми у функціонуванні економіки;
  - б) місце і роль науково-технічної революції, інформації, влади в економічному житті;
  - в) дослідження механізму зворотнього впливу грошового світу на товарний світ;

- г) природу виникнення і зростання багатства.
40. Хто є автором теорії трансакційних витрат?
- а) Дж. Б'юкенен;
  - б) Дж.К. Гелбрейт;
  - в) Р. Коуз;
  - г) Р. Хейлбронер.
41. В теорії “прав власності” категорія власності :
- а) трактується як відношення людини до речей;
  - б) виводиться з проблеми обмеженості ресурсів;
  - в) виводиться з відношень між людьми з приводу привласнення благ;
  - г) трактується як відношення одних благ до інших благ.
42. Дж. К. Гелбрейт висунув концепцію:
- а) безкризового циклу;
  - б) раціональних очікувань;
  - в) врівноважувальної сили;
  - г) колективних інститутів.
43. Дж.К. Гелбрейт був прихильником:
- а) соціально-психологічного інституціоналізму;
  - б) соціально-правового інституціоналізму;
  - в) кон'юнктурно-статистичного інституціоналізму;
  - г) індустріально-технологічного інституціоналізму.
44. Дж.К. Гелбрейт рушійною силою економічного розвитку вважав:
- а) конкуренцію;
  - б) інстинкти людей;
  - в) техніку і технології;
  - г) юридично-правові відносини.
45. Кого Дж.К. Гелбрейт відносив до техноструктури:
- а) дрібних акціонерів;
  - б) власників контрольних пакетів корпорацій;
  - в) менеджерів, інженерів, економістів;
  - г) робочих;
  - д) землевласників.
46. Причиною “революції керуючих”, згідно з Дж.К. Гелбрейтом, є зростання значення такого ресурсу, як:
- а) праця;
  - б) капітал;
  - в) підприємницькі здібності;
  - г) інформація.

47. Коріння нової інституціональної теорії (Р. Коуз, Дж. Б'юкенен) поринають в:
- а) меркантилізм;
  - б) фізіократію;
  - в) марксизм;
  - г) неокласицизм.
48. Які з наведених положень є справедливими для нової інституціональної теорії?
- а) Використання мікроекономічного апарату для аналізу неринкових явищ.
  - б) Заперечення мікроекономічного підходу до аналізу неринкових явищ.
  - в) Засновками поведінки економічних агентів є гедонізм і раціоналізм.
  - г) Засновками поведінки економічних агентів є обмежена раціональність і опротуністичність.
49. Витрати на пошук інформації, проведення переговорів, узгодження конфліктів в теорії Р. Коуза набули назви:
- а) альтернативних витрат;
  - б) квазіпостійних витрат;
  - в) неявних витрат;
  - г) трансакційних витрат.
50. Використання принципу раціональної економічної поведінки в ситуації політичного вибору було застосовано:
- а) в теорії трансакційних витрат;
  - б) в теорії прав власності;
  - в) в теорії суспільного вибору;
  - г) в теорії конвергенції.
51. Опортуністична поведінка економічних агентів в інтерпретації нової інституціональної теорії передбачає:
- а) дію, перш за все, на користь національних інтересів;
  - б) будь-які форми порушення зобов'язань, якщо це обіцяє прибуток;
  - в) поведінку, що суперечить всьому передовому і прогресивному;
  - г) індивідуалістичний гедонізм і раціоналізм.
52. Нова інституціональна теорія характеризується розробкою :
- а) теорії додаткової вартості;
  - б) теорії суспільного вибору;
  - в) теорії трансакційних витрат;
  - г) теорії ефективного попиту;
  - д) кількісної теорії грошей.

53. Кого вважають родоначальником теорії «індустріального суспільства»?

- а) Т. Веблена;
- б) Дж.К. Гелбрейта;
- в) П. Дракера;
- г) Ж. Еллюля;
- д) Д. Белла.

54. В теорії конвергенції доводиться:

- а) капіталізм і соціалізм набувають спільних рис;
- б) гармонія інтересів праці і капіталу;
- в) концептуальна схема суспільного розвитку будується навколо вісі власності;
- г) мінімізація державного втручання в економіку.

Після вивчення теми студент повинен знати:

- Характеристику інституціоналізму та основні етапи його розвитку.
- Американський інституціоналізм початку ХХст. та його головні напрямки.
- Основні теорії неоінституціоналізму.
- Концепції технологічного детермінізму
- Теорії “конвергенції”.

Після вивчення теми студент повинен уміти:

- Дати загальну характеристику інституціоналізму.
- Охарактеризувати основні етапи розвитку інституціоналізму.
- Висвітлити основні теорії неоінституціоналізму.
- Висвітлити основні теорії трансформації капіталізму під впливом НТР
- Охарактеризувати теорії конвергенції

Література до курсу «Історія економічних вчень»

ОСНОВНА

1. Агапова А.И. История экономической мысли. Курс лекцій. – М.: Ассоциация авторов и издателей «ТАНДЕМ». Изд-во ЭКМО, 1998
2. Австрийская школа в политической экономии: К. Менгер, Е. Бем – Баверк, Ф. Визер.- М.: Экономика. 1992.
3. Аникин А.В. Юность науки. – М.: Политиздат, 1985

4. Багатурия Г.А., Выгодский В.С. Экономическое наследие Карла Маркса. – М.: Мысль. 1976.
5. Бартенев С.А. История экономических учений в вопросах и ответах; Учебно-методическое пособие. – М.: Юрист, 1998
6. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе. – М.: «Дело ЛТД», 1994
7. Браунинг Г. Современные экономические теории. – М.: Экономика, 1987
8. Бузгалин А.В. Переходная экономика: Курс лекций по политической экономии – М.: Таурус, Просперус, 1994
9. Веблен Т. Теория праздного класса. М.: Прогресс, 1984
10. Вехи экономической мысли. Теория потребительского поведения и спроса. Т.1. Под ред. В.Н. Гальперина. – Спб.: Экономическая школа. 2000
11. Войтов А.Г. История экономических учений. Краткий курс: Учебное пособие. – 2-е изд. М.: Издательский дом «Дашков и Ко», 2001
12. Всемирная история экономической мысли. Т. 1. М.: Мысль, 1987
13. Гелбрейт Дж.К. Экономическая теория и цели общества. М.: Прогресс, 1976
14. Годскин Т. Защита труда против притязаний капитала (1825) // Соч. М.. 1938.
15. Дроздов В.В. Франсуа Кенэ. – М.: Экономика, 1988
16. Історія економічних учень: Підручник/ Л.Я. Корнійчук, Н.О. Тарасенко, А.М. Поручник та ін. – За ред. Л.Я. Корнійчук, Н.О. Тарасенко, - К.: КНЕУ, 1999
17. Історія економічних учень: Підручник/ За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2004
18. История экономических учений/ Под ред. Жамина А.Р., Василевского Е.Г. Т. 1. – М.: МГУ, 1979

19. История экономических учений. Рындина М.Н., Василевский Е.Г. и др. – М.: Высшая школа, 1983
20. История экономических учений: Учеб. Пособие/ Под. ред В. Автономова, О.Ананьина, Н. Макашевой. – М.: ИНФРА – М., 2003
21. История экономических учений. Ч. 2: Учебник./ Под ред. А.Г. Худокормова – М.: Изд-во МГУ, 1994
22. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег.- М.: Гелиос АРВ, 2002
23. Кларк Дж.Б. Распределение богатства. – М.: Гелиос АРВ, 2000
24. Класс Эклунд. Эффективная экономика, шведская модель. – М.: Экономика, 1991
25. Климова Е.В. Становление современной экономической теории: Учебное пособие. – Донецк: УкрНТЭК, 2001
26. Ленин В.И. Две утопии. – Полн. собр. соч. – Т. 22
27. Ленин В.И. Три источника и три составных части марксизма. Ленин В.И. – Полн. Собр. Соч. –Т. 23
28. Леонтьев Л.А. «Капитал» К. Маркса и современная эпоха. – М.: Мысль, 1968
29. Лісовицький В.М. Історія економічних вчень: Навчальний посібник. – К.: «Центр навчальної літератури», 2004
30. Лоркитян Э.Я. История экономики и экономической мысли Украины. Эволюция рыночной экономики.- Харьков: Консум, 2004
31. Любимов Л.Л., Раннева Н.А. Основы экономических знаний. Эксперим. учебник для общеобразовательных учреждений с углубленным изучением экономики. – М., Фонд «За экономическую грамотность», 1995
32. Майбурд Е.М. Введение в историю экономической мысли. От пророков до профессоров. – 2-е изд.- М.: Дело, 2000
33. Макашева Н.А. США: консервативные тенденции в экономической теории. – М.: Наука, 1988

34. Маркс К. Критика Готской программы – Маркс К., Энгельс Ф. Соч. 2-е изд. – Т. 20
35. Маркс К. К критике политической экономии. – Маркс К., Энгельс Ф. Соч. 2-е изд. – Т. 13
36. Маршалл А. Принципы экономической науки. Т. 3, Пер. с англ. – М.: Издат. группа «Прогресс», 1993
37. Митчелл У.К. Экономические циклы. Проблема и ее постановка.- М.- Л. 1930.
38. Негиши Т. История экономической теории: Учебник/ Пер. с англ. Под. ред. Л.Л. Любимова и В.С. Автономова. – М.: АО «Аспект Пресс», 1995
39. Ойкен В. Основы национальной экономики.- М.: Экономика. 1996.
40. Олейник А.Н. Институциональная экономика.: Учебное пособие. – М: ИНФРА – М., 2000
41. Осадчая И.М. Современное кейнсианство. – М.: Мысль, 1971
42. Петти В., Смит А., Рикардо Д., Кейнс Дж., Фридмен М. Классика экономической мысли: Сочинения. – М.: Изд-во ЭКСМО – Пресс, 2000
43. Пигу А. Экономическая теория благосостояния. Т.1,2. – М.1985.
44. Пляшева Л.И., Тенскер Б.С. Экономический неоконсерватизм: теория и международная практика. – М.: Международные отношения, 1988
45. Прудон П. Что такое собственность? – М.: Республика. 1997.
46. Пушкарева В.Н. История финансовой мысли и политики налогов: Учебн. Пособие. – М.:ИНФРА – М. 1996
47. Рикардо Д. Начало экономической политики и налогового обюложения. Т. 1. М., 1955
48. Ричард Н. Нельсон, Сидней Дж. Уинтер. Эволюционная теория экономических изменений / Пер. с англ. – М.: Дело, 2002

49. Робинсон Дж. Экономическая теория несовершенной конкуренции. М.: Прогресс, 1986
50. Ролз Дж. Теория справедливости. Новосибирск. 1995.
51. Селигмен Б.С. Основные течения современной экономической мысли. М.: Мысль, 1988
52. Сисмонди Ж. Новые начала политической экономии или о богатстве в его отношении к народонаселению. – М.: 1936
53. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. – М.: Соцэкгиз, 1962
54. Современные экономические теории запада: Учебное пособие для вузов/ Всероссийский заочный финансово-экономический институт. С.Б. Авдошева, Н.О. Воскресенская, А.С. Квасов и др.; Под ред. А.Н. Марковой. – 2-е изд. – М.: АО «Финстатинформ», 1996
55. Сорвина Г.Н. Современный этап буржуазной политической экономии. М.: Мысль, 1980
56. Социальное рыночное хозяйство: концепция, практический опыт и перспективы применения в России/ Под общ. ред. проф. Р.М. Нуреева; Гос. Ун-т – ВШЭ - М.: ТЕВИС, 1997
57. Сурин А.И. История экономики и экономических учений. – М.: Финансы и статистика, 1998
58. Тарасенко С.А., Дементьев В.В. Методологические указания к изучению темы «Кейнсианские и некейнсианские концепции рыночной экономики». – Донецк: ДПИ, 1992
59. Теоретическая экономика. Политэкономия: Учебник для вузов./ Под ред. Г.П. Журавлевой и Н.Н. Мильчаковой, М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997
60. Титова Н.Е. История экономических учений. Курс лекций. – М.: Гуманит. Изд. центр ВЛАДОС, 1997
61. Усоскин В.М. «Денежный мир» М. Фридмана. – М., 1989
62. Утопический социализм: Хрестоматия / Общ. ред. А. И. Володина.- М.: Политиздат, 1982.- 512 с.

63. Фридмен М. Количественная теория денег. Пер. с англ.. – М.: «Эльф пресс», 1996
64. Хайек Ф. Пагубная самонадеянность. – М. 1992.
65. Хикс Дж. Р. Стоимость и капитал: Пер. с англ./ Общ. ред. и вступ. ст. Р.М. Энтова – М.: Издательская группа «Прогресс», 1993
66. Худокормов А.Г. История экономических учений. - М: ИНФРА-М. 1998. С.13-42
67. Шумпетер Й.А. История экономического анализа: В 3-х т./ Пер. с англ. под ред. В.С. Автономова. Спб.: Экономическая школа, 2001
68. Экономическая теория. Хрестоматия/ Сост. Д.э.н., проф. Е.Ф. Борисов. – М.: Высшая школа, 1995
69. Экономическая энциклопедия. Политическая экономия. – М.: Советская энциклопедия, 1972-1980
70. Энгельс Ф. Анти-Дюринг. – Маркс К., Энгельс Ф. – Соч. 2-е изд. – Т. 20
71. Юхименко П.І., Леоненко П.М. Історія економічних учень: Навч. посіб. – 3-е вид. випр. – К.: Знання – Пресс, 2002
72. Ядгаров Я.С. История экономических учений. Учебник для вузов. 2-е изд. – М.: ИНФРА, 1997

ДОДАТКОВА

1. Антонюк В.П., Рыбникова Г.И. Макроэкономика. Курс лекцій. – Донецк: ИП ДонГТУ, 1994
2. Афанасьев В.С. Буржуазная экономическая мысль 30-80-х годов 20в. – М.: Экономика, 1986
3. Баликоев В.З. Общая экономическая теория. Учебное пособие. – Новосибирск: ТОО «ЮКЭА», НПК «Модуль», 1996
4. Барр Р. Политическая экономия; В 2-х тт. – Т 2: Пер.с фр. – М.: Междун. отношения, 1995
5. Брагинский С.В., Певзнер Я.А. Политическая экономия: дискуссионные проблемы, пути обновления. – М.: Мысль, 1991

6. Бункина М.К., Семенов А.М. Экономический человек: в помощь изучающим экономику, психологию, менеджмент; Учебное пособие. – М.: Дело, 2000
7. Валовой В.Д. Рыночная экономика. Возникновение, эволюция и сущность. – М.: ИНФРА – М. 1997
8. Джеффри Д. Сакс, Фелипе Ларрн Б. Макроэкономика. Глобальный поход. Пер с англ. – М.: Дело, 1996
9. Дорнбуш Р., Фишер С. Макроэкономика/ Пер. с англ. – М.: Изд-во МГУ.: ИНФРА – М., 1997
10. Курс экономики: Учебник/ Под. ред. Б.А. Райзберга. – М.: ИНФРА – М. 1997
11. Курс экономической теории. Учебн. пособие под. ред. проф. Чепурина М.Н., проф. Киселевой Е.А. – Киров, Изд-во «АСА», 1994
12. Курц Х.Д. Капитал, распределение, эффективный спрос./ Пер с англ. под. ред. член-корр. РАН И.И. Елисеевой. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1998
13. Ленин В.И. Три источника и три составные части марксизма. - Ленин В.И. Полн. Собр. Соч. Т.23.
14. Луссе А. Макроэкономика: ключевые вопросы/ Учебное пособие. Спб.: Изд-во Питер, 1999
15. Мостовая Е.Б. Основы экономической теории; Курс лекций; - М., ИНФРА – М.: Новосибирск, НГАЭ и У, 1997
16. Некипелов А.Д. Очерки по экономике посткоммунизма. – М.: 1996
17. Овчинников Г.П. Макроэкономика – Санкт-Петербург, 1993
18. Основи економічної теорії: політекономічний аспект: Підручник/ Відп. ред. Г.Н. Климко. – 4-те вид. перероб. і доп. – К.: Знання – Пресс, 2002
19. Павловський М.А. Суспільство та економіка перехідного періоду: шлях України. – К.: Техніка, 1997
20. Политическая экономия под ред. Медведева В.А. – М.: Политиздат, 1988
21. Политическая экономия/ Под. ред. В.В. Радаева. – М.: МГУ, 1992

22. Природа фірми: походження, еволюція і розвиток/ За ред. О.Е. Вільямса, С.Дж. Вінтера. Пер. с англ. А.В. Куликова; Наук. ред. пер. В.П. Кузьменко. – К.: А.С.К.; 2002
23. Розвиток корпоратизму і корпоративних відносин в економіці України/ За ред. чл.-кор. НАН України В.І. Галікова. – К.: Ін-т екон. Прогнозув., 2002
24. Самуельсон П. Економіка. Т. 1,2. М.: Прогресс, 1992
25. Ховрад К. и др.. Экономическая теория: Учебник для вузов/ К. Ховрад, Г. Журавлева, Н. Эриашвили: - М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997
26. Шишкин А.Ф. Экономическая теория: Учебное пособие для вузов, 2-е изд.: В 2 кн. Кн. 1 – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 1996
27. Экономика. Учебник/ Под. ред. доц. А.С. Булатова. – М.: Изд-во БЕК, 1995